

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1908. **Andra Kammaren.** **N:o 45.**

Torsdagen den 9 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet m. m. greve *C. A. Ehrensvärd* aflämnade Kungl. Maj:ts propositioner till Riksdagen:

angående upplåtelse till landtförsvaret af en del utaf kungsladugården Vall;

angående löneroglering för flottans pensionskassas tjänstemän och vaktmästare;

angående reglering af löneförhållandena m. m. vid kammar-rätten;

med förslag till förordning angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag;

med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa och tulltaxe-underrättelser;

med förslag till förordning angående stämpelafgiften;

med förslag till förordning angående en särskild stämpelafgift vid köp och byte af fondpapper;

angående vissa ändringar i gällande förordning angående en särskild stämpelafgift för försäljning af punsch, arrak och rom;

angående anvisande af ett anslag å extra stat till förstärkande af arbetskrafterna inom statskontoret; och

med förslag till förordning angående ändrad ordning för utbetalning af indelningsersättning m. m.

Nämnda propositioner bordlades på begäran.

§ 2.

Vidare öfverlämnades af herr statsrådet m. m. *Å. H. Hammar-skjöld* Kungl. Maj:ts propositioner till Riksdagen:

Andra Kammarens Prot. 1908. N:o 45.

angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter; och

angående beredande af lånemedel till befrämjande af byggnadsverksamheten å statens egnahemsområde vid Trollhättan.

Jämväl dessa propositioner blefvo lagda på bordet.

§ 3.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord hvilande proposition angående öfverlåtelse till fängsvården af den under domänstyrelsens förvaltning bibehållna delen af Svartsjö kungsladugård jämte lägenheterna Hästbryggan och Färjestaden i Sänga socken och Stockholms län.

§ 4.

Härefter föredrogs men bordlades åter lagutskottets utlåtanden n:is 46, 47, 48 och 50 samt Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande n:is 28 och 29.

§ 5.

Till afgörande förelåg statsutskottets utlåtande, n:o 75, i anledning af Riksdagens år 1907 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning af statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1906.

§ 1.

Lades till handlingarna.

§§ 2 och 3.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

*Ang. statens
telefonanlägg-
ningar.*

§ 4, angående användande af entreprenadsystemet vid utförande af statens telefonanläggningar.

I sammanhang med berättelse angående verkställd granskning af telegrafverkets räkenskaper hade revisorerna, med förmälan att statens telefonanläggningar tillföre utförts med antingen fast eller tillfälligt anlitad personal, men att under de senaste åren ackordsystemet börjat härutinnan till någon del tillämpas, därvid vissa af verkets egna funktionärer åtagit sig utförandet af olika delar af arbetet, ifrågasatt, huruvida ej, vid utförandet af dessa arbeten,

entreprenadssystemet, som i allmänhet skulle användas vid statens byggnadsarbeten, borde, där så lämpligen ske kunde, komma till användning.

*Ang. statens
telefonanlägg-
ningar.
(Forts.)*

Uti sitt i ärendet afgifna yttrande hade telegrafstyrelsen förklarat sig anse, att entreprenadssystemet icke lämpade sig för telegrafverkets linjearbeten utan skulle komma att medföra afsevärda olägenheter för telegrafverket och den korresponderande allmänheten samt ökade kostnader för verket.

Med erinran att inom Riksdagen ofta framhållits vikten af att, vid fråga om arbetens utförande för statens räkning, det måtte, så vidt omständigheterna medgäfvö, tillses, att arbetenas ombesörjande blefve utbjudet på entreprenad, därom ock förordning blifvit af Kungl. Maj:t utfärdad, och under uttalande af önskvärheten af att entreprenadssystemet måtte i större utsträckning än hittills komma till användning vid de arbeten, som utfördes för telegrafverkets räkning, omförmälde nu utskottet i denna paragraf för Riksdagen hvad i detta ärende förekommit.

Vid paragrafen hade emellertid fogats reservation af herrar *E. Fränckel, H. R. Törneblad, Persson* i Tällberg, *Starbäck, Larsson* i Lund och *Lundell*, hvilka ansett, att utskottets yttrande bort hafva följande lydelse:

»Med erinran — — — — utfärdad, och då af den i förevarande fråga afgifna förklaringen synes framgå, att telegrafstyrelsen vid ofvannämnda arbetens utförande begagnat sig af entreprenadssystemet i den utsträckning, som med arbetets solida utförande kunnat vara förenlig, får utskottet hemställa, att vid hvad i detta ärende förekommit må bero.»

Efter föredragning af paragrafen lämnades på begäran ordet till:

Herr Starbäck, som yttrade: Såsom herrarna finna, är vid denna paragraf af utlåtandet fogad en reservation, till hvilken jag anslutit mig. Jag skall då med anledning af denna reservation och det uttalande, som statsrevisorerna gjort, be att få lämna en del upplysningar.

Först och främst framgår det icke med tydlighet af statsrevisorernas uttalande, på hvilket sätt de anse, att det anbefallda entreprenadssystemet skulle tillämpas. I denna fjärde paragraf omnämnes, att det »af telegrafstyrelsens berättelse angående dess förvaltning under år 1906 framginge, att kostnaderna för telefonanläggningar under året uppgått till 2,871,859 kronor 50 öre». Jag förmodar, att det är med denna mycket stora summa för ögonen, som statsrevisorerna undrat, huruvida det kan vara ett riktigt system, som af telegrafverket följes vid dessa storartade anläggningars igång-

Ang. statens
telefonanlägg-
ningar.
(Forts.)

sättande. De hafva därför, förmodar jag, tyckt, att entreprenad-systemet borde användas för att pressa ned dylika summor. Emellertid ingår i denna stora summa en kostnad för materiel af icke mindre än 2,148,077 kronor 30 öre, under det att själfva arbets-kostnaden uppgått till endast 723,782 kronor och 20 öre.

Den första frågan blir således den, om statsrevisorerna anse, att entreprenören skall öfvertaga inköpet af den materiel, som erfordras för anläggandet af dessa telefonledning, således inköpen af järntråd, koppartråd, stolpar, växelbord, isolatorer o. s. v. Jag förmodar, att, om statsrevisorerna tänkt på den saken, de skulle blifvit en smula tveksamma; ty det är visst och säkert, att billigare inköp — särskildt af den dyraste varan, nämligen koppartråden — än hvad telegrafstyrelsen gör, knappast kan ske genom en entreprenör.

Men om telegrafstyrelsen skulle bibehålla inköpen af materiel, skulle det alltså gälla att få ned den nyssnämnda summan 723,782 kronor 20 öre. I denna summa ingår emellertid arbets- och materiel-kostnaden för anläggandet af en massa abonnentledningar vid telegraf-verkets alla 1,500 telefonstationer mellan Ystad och Haparanda. Om således entreprenadsystemet genomfördes, skulle, mena måhända statsrevisorerna, så snart en abonnentledning skulle anläggas i Östersund eller i Sundsvall eller i Köping eller i Borås, detta arbete utbjudas på entreprenad; och man skulle granska de inkomna anbudena. Jag undrar, om detta verkligen kan vara statsrevisorernas mening. På samma sätt förhåller det sig med de smärre ändringar, som, på skriftlig order för hvar och en, utförts under årets lopp. Ensamt inom det distrikt, där Stockholm är hufvudorten, hafva under år 1906 utförts ej mindre än 8,000 sådana små ändringar. Skulle de också indragass under entreprenadsystemet? Om man räknar med dessa senare båda slagen af anläggningar, som jag nu omnämnt, skulle nog denna summa af 723,782 kronor 20 öre kunna nedbringas med ett eller annat hundratusental kronor och den till synes ofantliga summan ej obetydligt reduceras.

Det skulle varit af ett visst värde för telegrafstyrelsen, förmodar jag, om statsrevisorerna velat angifva, i hvilken riktning de önska, att detta entreprenadsystem skulle fullföljas. Men jag tror, att det finnes olägenheter af mycket väsentlig art, som skulle medfölja ett dylikt system. Jag ber att endast få påpeka ett par. Då de stora telefonlinjerna byggas och telegrafverket skickar ut sitt folk, som består af vana, till större delen i statens tjänst sedan länge anställda så kallade fasta arbetare under befäl af reparatörer, linjeförmän och andra personer, hvilka enligt det af förra årets Riksdag fattade beslut numera äro uppförda å ordinarie stat, så hafva dessa order icke blott att utföra det egentliga nyanläggnings-arbetet, utan de hafva dessutom order att se till, att de gamla ledningarna repareras, således: att trådar sträckas, att trasiga isolatorer utbytas mot nya och en hel mängd sådana arbeten, hvilka

säkerligen en entreprenör icke skulle bekymra sig det ringaste om. Det är nämligen omöjligt att på förhand specificera dessa arbeten eller att i ett entreprenadkontrakt på något sätt intaga bestämmelser om reparation af gamla ledningar, som finnas felaktiga; ty man kan icke för dessa arbeten fastställa någon bestämd summa.

Om således entreprenadsystemet skulle tillämpas vid byggandet af dessa stora ledningar, så skulle först entreprenören gå fram med sitt folk, och sedan skulle telegrafverket komma med sitt för att granska, om de gamla ledningarna behöfde repareras eller icke. Jag kan icke inse annat, än att en afsevärd tillökning i kostnaderna härigenom skulle uppstå.

Vidare synes statsrevisorernas ifrågasvarande uttalande betänkligt äfven ur en annan synpunkt. Jag tänker då särskildt på de telefonledningar, som anläggas utefter järnvägarna, såväl de enskilda som statens. Både statens järnvägars styrelse och de enskilda järnvägsförvaltningarna framsläppa utan vidare öfver sin mark telegrafverkets arbetspersonal; men jag tror, mina herrar, att de skulle tveka ganska mycket att släppa fram en entreprenörs arbetsfolk öfver sina områden, då de naturligtvis gent emot honom måste intaga en helt annan ställning med afseende på kommande ersättningskraft än gent emot ett statens verk.

Om jag sålunda skulle söka i största korthet sammanfatta hvad jag äfven i allra största korthet sökt här framhålla, synes mig först och främst framgå, att därigenom att staten har fasta arbetare, staten kan få arbetet utfördt för ett billigare pris; ty en i statens tjänst fast anställd arbetare nöjer sig med mindre aflöning än en säsongarbetare hos en entreprenör.

Vidare framgår det tydligt, att kontrollen blir betydligt billigare, om staten har sina fasta, skickliga arbetare, och kontrollen utföres under ledning af i statens tjänst anställdt ordinarie arbetsbefäl. Äfvenså skulle, om ej entreprenadsystemet användes, samtidigt som nya ledningar uppsättas, reparationer af gamla ledningar genom samma folk och med obetydlig tidsökning kunna försiggå. Dessutom är det alldeles gifvet, att år efter år hos telegrafverket anställda arbetare måste ha förvärfvat större yrkesskicklighet än entreprenörens arbetare, och detta betyder kanske ej minst, ty därigenom minskas risken för att trafikbinder genom vårdslöshet hos arbetarna uppkomma; därigenom minskas ock risken för att telefonsamtalen vedervägas och sålunda en förlust för telegrafverket inträffar.

Slutligen får jag säga det, att, såsom utskottets utlåtande här är stilsradt, jag icke vet, hur utskottet skall kunna nå det mål, det syftar på. Utskottet har nämligen, »med erinran att inom Riksdagen ofta framhållits vikten af att, vid fråga om arbetens utförande för statens räkning, det må, så vidt omständigheterna medgifva, tillses, att arbetenas ombesörjande varder utbjudet på entreprenad», uttalat önskvärdheten af, att entreprenadsystemet i högre grad följes inom telegrafverket.

*Ang. statens
telefonanlägg-
ningar.
(Forts.)*

Jag förutsätter nu, att telegrafverket på grund af detta utskottets yttrande utbjuder byggandet af en lång telefonlinje på entreprenad. Nästa år, då statsrevisorerna komma och granska denna byggnad, skola de finna den afsevärdt dyrare än motsvarande byggnadsarbeten utan entreprenad. Naturligtvis säga då statsrevisorerna: »Det skulle ni ej ha gjort.» »Jo», säger då telegrafstyrelsen, »Riksdagen har sagt, att entreprenadsystemet skall användas.» »Nej pass», säga statsrevisorerna, »Riksdagen har sagt, att detta system skall användas endast, så vida omständigheterna medgifva, och det är tydligt, att de ej gjort det, eftersom arbetet efter detta system blifvit dyrare. Således synes det mig, som om Riksdagen bör antingen säga: »Var så god och använd entreprenadsystemet, det må nu kosta, hvad det vill», eller också icke säga något alls. Ty det är enligt min mening fullständigt orimligt, att telegrafstyrelsen skulle bygga sina linjer på entreprenad, då styrelsen har alldeles klart för sig, att detta system blir mycket dyrare.

Det skulle också vara af ett visst intresse, herr talman, att här gå något in på den högst underliga anmärkning, som statsrevisorerna framlagt angående de olika kostnaderna för olika linjers uppbyggande, men då telegrafstyrelsen svarat och till sitt rätta värde reducerat denna anmärkning samt statsrevisorerna ej haft något att gemäla däremot, skall jag därvid låta bero. Jag ber emellertid att på grund af hvad jag nu anfört få yrka bifall till den af mig m. fl. afgifna reservationen.

Herr Nylander: Herr talman! Skillnaden mellan utskottets förslag och reservanternas framställning är ju icke så synnerligen stor, men då yrkande nu framställts om bifall till reservationen, skall jag anhålla, herr talman, att få yttra några ord till förmån för utskottets hemställan.

Vid granskning af telegrafverkets räkenskaper funno revisorerna, att kostnaden för anläggande af telefonlinjer endast under år 1906 uppgick till den stora summan af 2,871,859 kronor 50 öre. Då man hade att vänta, att dylika anläggningar fortfarande under flera år komme att kräfva högst afsevärda årliga belopp, ansågo sig revisorerna böra ifrågasätta, huruvida icke, för att anläggningskostnaderna måtte bli så låga som möjligt, entreprenadsystemet, som i allmänhet bör användas vid statens byggnadsverksamhet, borde, där så lämpligen ske kunde, komma till stånd äfven vid utförandet af statens telefonanläggningsarbeten. Utskottet har nu i hufvudsak gillat denna revisorernas uppfattning och ansett, att det vore önskligt, att detta system måtte, såvida omständigheterna medge, mera komma till användning vid de arbeten, som utföras för telegrafverkets räkning. Reservanterna anse emellertid, att telegrafstyrelsen redan använt detta system i tillräcklig utsträckning och säga: Då af den i förevarande fråga afgifna förklaringen synes framgå, att telegrafstyrelsen vid ofvannämnda arbetens utförande begagnat sig

af entreprenadsystemet i den utsträckning, som med arbetets solida utförande kunnat vara förenlig, får utskottet hemställa, att vid hvad i detta ärende förekommit må bero.» Jag undrar, om ej detta reservanternas uttalande möjligen beror på någon missuppfattning, ty af telegrafstyrelsens förklaring framgår ingalunda, att styrelsen begagnat sig af entreprenadsystemet i någon som helst utsträckning, utan telegrafstyrelsen anför som sin åsikt, att det skulle vara mindre rådligt att öfverlämna dylikt arbete åt utomstående på entreprenad. I stället har styrelsen för en del linjearbeten använt ackord med sina egna arbetare. Men styrelsen vill ej ens, beträffande detta senare, gå längre än den hittills brukat, utan säger, på tal härom, att »telegrafverket icke kunnat i ännu vidsträcktare grad än som redan skett använda ackordssystemet vid arbetenas utförande.»

Ang. statens
telefonanlägg-
ningar.
(Forts.)

Hvad själfva entreprenadsystemet angår, synes således telegrafstyrelsen uppenbarligen ej vilja i något hänseende använda det samma. Då det emellertid ej torde kunna förnekas, att åtskilligt arbete vid telefonledningars uppförande, såsom uppsättande af stolpar o. d., äro så enkla, att de utan någon som helst risk borde kunna bortlämnas på entreprenad, och då besparingar utan tvifvel härigenom skulle vinnas, ha statsrevisorerna och statsutskottets majoritet ansett, att telegrafstyrelsen ej borde ställa sig så afvog däremot utan söka använda detta system, där så lämpligen ske kan.

Den föregående talaren, herr Starbäck, yttrade, att statsrevisorerna icke sagt, huru och på hvad sätt detta system skulle tillämpas. Ja, detta är något, som revisorerna icke kunnat föreskrifva; härom finnas ju redan bestämmelser meddelade i kungl. förordningen angående statens upphandlings- och entreprenadväsende m. m. den 17 november 1893. I denna förordning föreskrifves, huru, på hvad sätt och vid hvilka tillfällen entreprenadsystemet skall användas. Rörande särskildt det fall herr Starbäck påpekade, eller att man icke visste, om myndigheten eller entreprenören skulle tillsläppa materialierna, föreskrifves där, att, i händelse myndigheten tillsläpper för utförandet af leveransen eller arbetet erforderliga materialier, och dessas användande för afsedt ändamål ej lämpligen kan öfvervakas, infordrandet af skriftliga anbud skall begränsas till dem, åt hvilka med hänsyn till nu angifna förhållanden leveransen eller arbetet kan anförtros. Vidare bestämmes, huru detta skall ske och särskildt att, såsom utskottet säger, entreprenadsystemet skall användas, »så vida omständigheterna sådant medgifva.» Då jag icke kan finna, att i statsrevisorernas eller utskottets uttalanden ligger något direkt klander mot telegrafstyrelsen utan endast en önskan, att försök med detta system måtte göras, och då jag tillika anser det vara för staten gagneligt, att entreprenadsystemet, där så ske kan, användes i fråga om telegrafverkets anläggningar, skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. statens
telefonanlägg-
ningar.
(Forts.)

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet greve Hamilton: Den siste ärade talaren yttrade, att det egentligen icke var någon stor skillnad mellan reservanternas och utskottets hemställan. Enligt min tanke är det emellertid en mycket stor och viktig skillnad, ty utskottet underkänner hvad telegrafstyrelsen anført till försvar för sitt tillvägagångssätt, under det att reservanterna däremot godkänna detsamma. Jag skulle för min del dock icke ansett saken vara af den vikt, att jag därför bort taga till orda, därest jag icke i min mån velat förekomma slitningar och missförstånd emellan statsförvaltningen å ena sidan och Riksdagens revisorer å den andra. Förhållandet är, att revisorerna framhållit såsom sin åsikt att entreprenadsystemet skall tillämpas, och, såvidt jag kan se, i ganska vidlyftig omfattning tillämpas af telegrafstyrelsen. Nämda styrelse har anført skäl, som enligt dess förmenande talar mot ett användande af entreprenadsystemet. Statsutskottet har icke med ett enda ord försökt vederlägga hvad telegrafstyrelsen anført, utan säger endast helt enkelt, att Riksdagen en gång sagt, att entreprenadsystemet, där omständigheterna sådant medgifva, skall användas, och att statsutskottet anser det vara önskvärdt, att detta system kommer till användning. Så kommer herr Starbäck och tager åter upp och utvecklar de skäl, som tala för, att telegrafstyrelsen bort handla såsom den gjort, och min värderade vän, den siste ärade talaren, svarar härpå precis detsamma som statsutskottet. Han vederlägger icke med ett enda ord, hvad telegrafstyrelsen anført, utan säger endast, att det är Riksdagens önskan, att entreprenadsystem skall användas. Mina herrar, är det verkligen nödvändigt att på det viset tillspetsa skillnaden i åsikter? Om entreprenadsystemet verkligen är gagneligt, om telegrafstyrelsens skäl äro ohållbara, skall jag vara den förste att förorda detta system. Men tills den saken blifvit närmare undersökt — hvilket torde vara en kommande statsrevision förbehållet — vågar jag hemställa till herrarne, om det icke kan vara skäl uti att afhålla sig från en dispyt i denna fråga. Det kan icke vara angenämt eller gagneligt att, när telegrafstyrelsen, som icke på något sätt fått svar på tal, vidhåller sin åsikt och, såsom jag tycker, på goda skäl söker uppvisa, hvarför entreprenadsystemet icke bör användas — det kan då icke vara gagneligt, säger jag, att Riksdagen i alla fall säger: Detta system *skall* användas. Hvarför? Ja, det angår icke herrarne, det är nog att Riksdagen sagt, att det skall vara så. Jag tillåter mig uttrycka den förhoppningen, att kammaren måtte ansluta sig till herr Starbäcks yrkande.

Herr Centerwall: Herr talman! Jag begärde ordet före herr statsrådet och chefen för civildepartementet. Jag har alldeles samma uppfattning som han af hvem som har rätt, herr Starbäck eller statsrevisorernas ärade vice ordförande. Men jag vill ej uppehålla mig därvid, utan önskar bringa frågan på ett vidare plan. Vare

det långt ifrån mig att vilja på något sätt kvalja statsrevisorernas rätt att göra de anmärkningar mot statsförvaltningen och statsfinansernas skötsel, hvartill de kunna finna sig befogade; detta är ju ej blott deras rätt utan också deras skyldighet. Men jag har under den tämligen långa tid, under hvilken jag ägnat uppmärksamhet åt dylika angelägenheter, mera än en gång funnit, att statsrevisorerna komma med anmärkningar, som ej äro tillräckligt grundade på noggrann undersökning af sakhållandena, och att de ej trängt till sakernas kärna.

*Ang. statens
telefonanlägg-
ningar.
(Forts.)*

Nu är det ett faktum, att somliga styrelser och ämbetsmän äro ytterst känsliga för statsrevisorernas anmärkningar, äfven om de ej föranleda till någon Riksdagens åtgärd. Jag minnes ett fall, som kommit till min kännedom, då för en hel del år sedan till och med en domstol eller rättare sagdt en domstols (k. kammarrättens) revisionsafdelning mot en hel del allmänna läroverks räkenskaper gjort anmärkning på grund af en anmärkning af Riksdagens revisorer, föranledd af en man, som ännu tillhör Första Kammaren och då var statsrevisor; detta oaktadt, så vida jag minnes rätt, anmärkningen ej blifvit gillad af Riksdagen eller föranledt någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Nu tror jag visst ej, att telegrafstyrelsen är så känslig. Likväl har det nog sina olägenheter, om statsrevisionen, utan tillräcklig grund, kommer som en komet och rubbar administrationens cirklar.

Det är endast detta jag velat säga; något yrkande vill jag ej göra.

Herr vice talmannen: Om, såsom nyligen här yttrats, det vore så, att det delvis eller kanske hufvudsakligen skulle gälla att underblåsa den tvist, som af en och annan förmenas föreligga mellan telegrafstyrelsen å ena sidan och statsrevisorerna å den andra, skulle jag för min del förvisso icke hafva biträdt det utskottsförslag, som nu föreligger. Men jag är på grund af egen erfarenhet fullt öfvertygad om, att statsrevisorernas uppfattning har en reell innebörd. Telegrafstyrelsen försvarar sig mot revisorernas anmärkning med, att entreprenadsystemet icke bör användas i vidare mån, än som redan nu är fallet. I detta afseende må det vara tillåtet att hysa en annan uppfattning än telegrafstyrelsens. Jag erinrar mig till exempel, hurusom, när de större telefonlinjerna uppsattes i den provins jag tillhör, detta arbete så utfördes af telegrafstyrelsens egna arbetare. Hvad är det som hindrar, att man skulle kunna öfverlämna på entreprenad ett sådant arbete som gräfvandet af de gopar, i hvilka man sätter telefonstolparna och fastkilandet med sten af dessa stolpar? Kan det verkligen med skäl påstås, att det icke skulle vara möjligt att öfver ett sådant arbetes utförande öfva nödig kontroll? Detta är ett af de arbeten, som enligt mitt förmenande kunna åberopas såsom varande föremål för entreprenad, och flera skulle kunna nämnas. Men särskildt ber jag få framhålla,

*Ang. statens
telefonanlägg-
ningar.
(Forts.)*

att hvad utskottet här föreslår, icke är någonting farligt alls. Det är så synnerligen beskedligt, att det efter min mening nära nog är intetsägende. Det lyder så här: »Med erinran, att inom Riksdagen ofta framhållits vikten af att, vid fråga om arbetens utförande för statens räkning, det må, såvidt omständigheterna medgifva, tillses, att arbetenas ombesörjande varder utbjudet på entreprenad, så avsluter sig utskottet till revisorernas mening.» Kan man tänka sig något beskedligare än detta, och dock har herr Starbäck med flere så starkt opponerat sig häremot. — Då jag tror på möjligheten af entreprenadsystemets användning i större utsträckning än hittills vid de arbeten, som utföras för telegrafverksts räkning, så ber jag att få instämma i statsrevisorernas gjorda uttalande i den föredragna punkten.

Herr Persson i Tällberg: Herr talman! Man kan nog svårligen beskylla mig för någon benägenhet för att försvara ämbetsverk i onödan; men då jag läste statsrevisorernas anmärkning i detta stycke, föreföll det mig, som om revisorerna icke tillräckligt grundligt satt sig in i denna fråga. Jag tror, att de, som läst revisorernas egentliga grund för sin anmärkning — och det ha väl alla herrarne gjort — kommit under fund med, att anmärkningen icke är alltför vederhäftig. Hvad som fäste min uppmärksamhet vid densamma var särskildt den omständigheten, att revisorerna göra en jämförelse mellan de olika kostnader, som de olika linjernas utförande dragit. Så t. ex. säga revisorerna, att kostnaderna för telefonanläggningarna varit så olika, att de, enligt revisorerne meddelade uppgifter, exempelvis utgjort per kilometer för linjen Stockholm—Dalarö 91 kronor 59 öre, under det att de uppgått till för linjerna Göteborg—Borås 201 kronor 94 öre, Smögen—Strömstad 266 kronor 22 öre och Uddevalla—Gråbbestad 212 kronor 98 öre. Det synes mig, som om denna skillnad i kostnaderna fört revisorernas tankar in i en något felaktig riktning, ty utan att närmare taga reda på anledningen till denna olikhet i siffrorna ha revisorerna dragit den slutsatsen, att det måtte vara något galet i hela systemet. Ätminstone förefaller det så för den som läser hvad som finnes i papperen, och någon annan källa har jag icke haft att tillgå än statsrevisorernas berättelse och kungl. telegrafstyrelsens däröfver afgifna förklaring. I telegrafstyrelsens förklaring finner jag en nöjaktig upplysning om anledningen till dessa olika siffror. Telegrafstyrelsen upplyser därom, att den ena linjen utförts af 3 mm. koppartråd, den andra af järntråd. Det är ju alldeles tydligt, att med de olika pris som gälla på järn och koppar, två så olika ledningar måste draga ofantligt olika kostnad. Vidare upplyser samma styrelse, att en del af dessa ledningar blifvit upplagda på redan förut uppsatta stolpar, och det är lika naturligt, att detta måste föranleda en skillnad i kostnaderna.

Herr Nylander och herr vice talmannen hafva gifvit uttryck

åt den uppfattningen, att arbetet skulle blifvit billigare, om det utförts på entreprenad. Jag vågar icke yttra mig om den saken, men hvad jag vågar yttra mig om är det, att man icke får se endast på hur billigt arbetet kan utföras, utan man får också se till, att arbetet blir solidt utfördt, ty då blir det i alla fall i längden billigast.

Mot reservanternas förslag har vidare anmärkts, att reservanternas säga, att det synes, att entreprenadsystemet blifvit använt i den utsträckning, som med arbetets solida utförande kunnat vara förenlig. Mot den anmärkningen säger herr Nylander, kvickt kan jag tro, att det icke alls varit fråga om att använda entreprenadsystemet, utan ackordsystemet. Jag vill icke tvista om, hvilken definition man skall använda här, utan vill blott hänvisa till, att äfven utskottet talar om entreprenadsystemet, och om det är ett fel i reservationen att begagna ordet entreprenadsystem, så är det sålunda också ett fel i utskottets utlåtande. Det fel, som finnes i reservationen, skall jag gärna åtaga mig, ty de få rader, hvaraf den består, har jag författat. Men jag trodde, att vi skulle möta utskottet med samma uttryck, som utskottet själf använt. Jag tror för min del, att det är riktigt sagdt, att telegrafstyrelsen använt detta system i så stor utsträckning, som är förenligt med arbetets solida utförande.

Det anmärkes nu, att det är ett enkelt arbete att gräva gropar, i hvilka stolparne skola sättas, och kanske äfven lika enkelt att resa stolparne. Men telegrafstyrelsen anför, att det ligger stor vikt på, hur detta arbete utföres, och att det möter svårigheter att utföra kontroll, i händelse det öfverlätas på en entreprenör. Man kan gräva olika djupa gropar, och man kan på många sätt fästa stolparne. Man kan sätta dem så, att jorden ligger tätt intill, så att de anfrätas af röta ganska fort, och man kan sätta dem så, att de rätt snart ramla omkull. Sådant har man sett exempel på, där telefonlinjer blifvit dåligt utförda.

Jag tror sålunda, att det är klokare och gifver mera styrka både åt statsrevisorerna och i all synnerhet åt Riksdagen, om man endast lägger an på att betona och kraftigt framhålla de anmärkingar, som ha fullt fog för sig, men att, om man händelsevis någon gång står på gränsen att göra ett misstag, man då erkänner detta. Då först tror jag, att vi kunna få en effektiv kontroll öfver hur våra ämbetsmän sköta sig. På grund häraf anhåller jag, herr talman, att få yrka afslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Häruti instämde herrar *Larsson* i Lund, *Lundell* och *Thorsson*.

Herr *Andersson* i Västra Nöbbelöf: Herr talman! Den siste talaren nämnde, att telegrafstyrelsen hade sökt använda entreprenadsystemet så mycket som möjligt, men han rättade sig slutligen till

Ang. statens
telefonanlägg-
ningar.
(Forts.)

att det varit ackordsystemet. Jag vill erinra om, att det är en väsentlig skillnad mellan att använda ackord och entreprenad. Det är om entreprenadsystemet, som statsutskottet och statsrevisorerna tala. Då Riksdagen förut alltid framhållit, att då större arbeten förekomma, de lämpligen böra utföras på entreprenad, så tycker jag, att det vore märkvärdigt, om Riksdagen nu skulle gå ifrån det beslut den så många gånger fattat och icke hålla på, att man skall använda entreprenad vid större telefonledningars anläggning. Det sägs, att kontroll skall vara så svår att utföra. Det kan jag icke fatta. Det skall vara mera praktiska män än jag, såsom herrar Starbäck och Daniel Persson, som kunna förstå, att kontrollen blir så besvärlig. Skall man icke kunna använda entreprenadsystemet, då man sätter ned en telefonstolpe i jorden, och kontrollera ett sådant arbete, då man kan kontrollera alla andra byggnadsarbeten och kan se hur därvid tillvägagår? Det tycker jag är mycket märkvärdigt. Likaså är det besynnerligt, då herr Daniel Persson säger, att det är svårt att gräfva gropar och att man icke kan se, hur de grävas. Ja, jag har sett på hur det går till, då man gör telefonanläggningar, men icke har jag sett att arbetarne grävt några gropar, utan de ha haft en vanlig jordborr, med hvilken de borrar ett hål, hvori de sedan satt ned stolpen, och detta är icke så svårt att kontrollera. Om de gå tillväga på andra sätt kan det nog hända, att kontrollen blir svårare, och naturligtvis skall det bli dyrt att gräfva stora gropar i stället för att borra hål med en jordborr.

Jag tror, att om Riksdagen skall hålla på, hvad den förut ansett vara lämpligt, nämligen att entreprenadsystemet skall användas vid stora arbeten, hvilket jag tror är alldeles nödvändigt för att få dem utförda till någorlunda billigt pris, måste vi därför följa utskottets förslag, till hvilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr Starbäck: Jag är tacksam för de anvisningar jag fått af statsutskottets medlemmar, som anse, att dylika arbeten skola utbjudas på entreprenad. Det gäller tydligen grävande af gropar och nedsättande af stolpar. Men jag undrar, om den saken är så enkel, som det kan synas, då man hör den omtalas från talarestolen här. Det finnes olika slags jordmän i Sverige, och det är icke lika lätt att borra hål öfverallt. Dessutom har det ganska stor betydelse, hur dessa stolpar nedsätts och hur de faststagas, och detta måste ske olika för olika fall. Jag tror icke, att det är lämpligt, att en entreprenör med sitt folk går före och gör detta arbete, att det sedan kommer en kontrollant från telegrafverket och kontrollerar, och att så slutligen telegrafverkets arbetare komma och sätta upp trådarna. Jag undrar om denna anvisning kan vara af sådant värde, att vi icke hellre skulle taga reservationen, till hvilken jag fortfarande yrkar bifall.

Öfverläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner på dels att med godkännande af utskottets uttalande lägga paragrafen till handlingarna, dels att bifalla den af herr Fränckel med flere vid paragrafen afgifna reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Som votering likväl begärdes af herr Starbäck, blef nu uppsatt, justerad och anslagen följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med godkännande af statsutskottets uttalande i § 4 af utskottets utlåtande n:o 75, lägger paragrafen till handlingarna, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den af herr Fränckel m. fl. vid paragrafen afgifna reservationen.

Voteringen utvisade 100 ja mot 71 nej, hvadan kammaren beslutat att, med godkännande af utskottets uttalande, lägga paragrafen till handlingarna.

§ 5.

Utskottets hemställan bifölls.

§§ 6 och 7.

Lades till handlingarna.

§ 8.

Kammaren biföll utskottets hemställan.

§§ 9—11.

Lades till handlingarna.

§ 12.

Utskottets hemställan blef af kammaren bifallen.

§ 13.

Lades till handlingarna.

§ 6.

Å föredragningslistan fanns härupå nppfördt statsutskottets utlåtande n:o 6, angående regleringen af utgifterna under riksstatens femte hufvudtitel, omfattande anslagen till sjöförvarsdepartementet.

Punkten 1.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

*Ang. aflöning
för flottans
kårer och
stater.*

Punkten 3, angående aflöning för flottans kårer och stater.

Under återopande af statsrådsprotokollet öfver sjöförvarsärenden den 13 januari 1908 hade Kungl. Maj:t uti statsverkspropositionen under femte hufvudtiteln föreslagit Riksdagen att dels godkänna stater för flottans officerskår, för flottans underofficerskår, för flottans sjömanskår samt å dagaflöning till officerare och underofficerare vid flottan, äfvensom för mariningenjörkåren och för marinläkarekåren af den lydelse, bilagorna n:is 1—6 vid ofvannämnda statsrådsprotokoll utvisade, dels ock, med godkännande af förordad minskning i anvisningen för reserv- och indragningsstaterna samt båtmanskompanierna, i riksstaten för år 1909 höja anslaget till aflöning för flottans kårer och stater, nu 5,137,813 kronor, med 412,158 kronor till 5,549,971 kronor.

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte

a) med godkännande af ett vid utlåtandet fogadt förslag till stat för flottans officerskår (bil. n:o 1) öka denna kår med 8 officerare;

b) med godkännande af ett utlåtandet bilagdt förslag till stat för flottans underofficerskår (bil. n:o 2) öka denna kår med 27 underofficerare;

c) godkänna det vid förenämnda statsrådsprotokoll fogade förslag till stat för flottans sjömanskår (bil. n:o 3 vid berörda protokoll);

d) godkänna ett vid utlåtandet fogadt förslag till stat å dagaflöning för officerare och underofficerare vid flottan (bil. n:o 3);

e) med godkännande af det vid samma protokoll fogade förslag till stat för mariningenjörkåren (bil. n:o 5 vid berörda protokoll) öka denna kår med 1 elektroingenjör;

f) godkänna det vid berörda statsrådsprotokoll fogade förslag till stat för marinläkarekåren (bil. n:o 6 vid sagda protokoll);

g) godkänna den af Kungl. Maj:t föreslagna minskningen i an-

slaget till reserv- och indragningsstaterna samt båtsmanskompanierna; samt

h) vid bifall till hvad utskottet under mom. a)—g) här ofvan hemställt höja anslaget till aflöning för flottans kärer och stater, nu 5,137,813 kronor, med 318,891 kronor till 5,456,704 kronor.

*Ang. aflöning
för flottans
kärer och
stater.
(Forts.)*

Vid denna punkt hade dock afgifvits reservation af herrar *A. G. L. Billing, A. T. Odelberg, friherre J. T. Gripenstedt, greve P. O. L. Klingspor, greve C. O. Taube, friherre C. H. Falkenberg, herr P. Paulsson, friherre J. G. Beck-Friis, herrar P. O. Liedberg, Aaby Ericsson, G. Boman och E. A. G. A. Wijkander, hvilka ansett utskottet böra hemställa, att Riksdagen måtte*

a) med godkännande af det vid statsrådsprotokollet öfver sjöförsvärens ärenden den 13 januari innevarande år fogade förslag till stat för flottans officerskår (bil. n:o 1 vid berörda protokoll) öka denna kår med 16 officerare;

b) med godkännande af det vid förenämnda statsrådsprotokoll fogade förslag till stat för flottans underofficerskår (bil. n:o 2 vid berörda statsrådsprotokoll) öka denna kår med 54 underofficerare;

c) godkänna — — — — — protokoll);

d) godkänna det vid berörda statsrådsprotokoll fogade förslag till stat å dagaföning för officerare och underofficerare vid flottan (bil. n:o 4 vid nämnda protokoll);

e) med godkännande — — — — — elektroingenjör;

f) godkänna — — — — — protokoll);

g) godkänna — — — — — båtsmanskompanierna; samt

h) vid bifall till hvad utskottet under mom. a)—g) här ofvan hemställt höja anslaget till aflöning för flottans kärer och stater, nu 5,137,813 kronor, med 412,158 kronor till 5,549,971 kronor.

Sedan utskottets hemställan i mom. a) och b) blifvit uppläst, begärdes ordet af

Chefen för sjöförsvärsdepartementet, herr statsrådet greve Ehrensvärd, som anförde: Herr talman! I det anslag, som regeringen begärt för ökning af officers- och underofficerskärerna, har statsutskottet gjort en afprutning med hälften. De planer som ligga till grund för beräkningen af den äskade ökningen af anslaget till officers- och underofficerskärerna visa en betydlig brist såväl af officerare som af underofficerare, och denna brist måste ju snarast möjligt minskas. Man kan beträffande officerskären icke afhjälpa densamma genast, utan det får gå i den mån officersaspiranter utexamineras från sjökrigsskolan. Den uppgjorda beräkningen visar, att till fyllande af bristen kunna under år 1909 besättas 16 platser. Skulle utskottets förslag nu blifva Riksdagens beslut, komme af dem, som utexamineras från sjökrigsskolan 1909, omkring halfva antalet att längre eller kortare tid gå utan lön. Dessa officerare

*Ang. aflöning
för flottans
kårer och
stater.
(Forts.)*

måste användas såväl för sin egen utbildning som för tjänsten vid flottan, och under denna tid skulle de, som sagdt, icke hafva någon som helst aflöning. Detta kan naturligtvis icke annat än menligt inverka på rekryteringen af kåren i dess helhet.

Hvad underofficerarne angår, finnas för närvarande omkring 250 underofficerskorpraler, som äro kompetenta att befordras till underofficerare. Blir icke underofficerskåren under den närmaste tiden fulltalig, är det att befara, att dessa underofficerskorpraler, som se tillfällena till befordran minskas, komma att lämna vapnet, hvilket skulle öka antalet vakanser i sjömanskåren, som ju redan nu är beklagligt stort. Liksom i sjömanskåren finnes ett betydligt antal underofficerskorpraler, som äro kompetenta att befordras till underofficerare, finnes också af första klassens sjömän ett högst betydligt antal, som under det närmaste året vinner kompetens för befordran till underofficerskorpraler.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll hvad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom c)—h).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 4—6.

Kammaren biföll hvad utskottet i dessa punkter föreslagit.

*Ang. flottans
öfningar.*

Efter föredragning häruppå af *punkten* 7, angående flottans öfningar, yttrades:

Herr Palme: Herr talman, mina herrar! Jag har varit tveksam, om jag skulle begära ordet under denna punkt eller under den närmast föregående eller under någon annan af dessa punkter. Saken är nämligen den, att en hel del af anslagen under femte hufvudtiteln äro så insnärjda i och sammanväfda med hvarandra, att det är mycket svårt att få någon reda vid deras bedömande.

Kungl. Maj:t begär och statsutskottet tillstyrker här en ökning i öfningsanslaget af 600,000 kronor — detta hufvudsakligen af tre skäl eller rättare tre grupper af skäl.

Det första skälet är den förlängda tjänstgöringstiden för de värnpliktige. Om den häraf motiverade ökningen, uppgående till ett beräknadt belopp af omkring 200,000 kronor, torde intet vara att erinra.

Det andra skälet är de dyrbarare skjutöfningarna och de höjda kolprisen. Hvad kolprisen beträffar, så veta vi, att de för närvarande äro i nedgående, och hvad angår de dyrbarare skjutöfningarna, är det icke endast på en ökad ammunitionsåtgång, som skjut-

skickligheten beror. Äfven inom nuvarande konstnaders ram kan en ökning af skjutskickligheten tänkas åvägabragt genom organisatoriska förändringar.

*Ang. flottans
öfningar.
(Forts.)*

Det tredje skälet, nämligen dyrbarare långresor, synes mig vara utaf den betydelse och den art, att det bör i någon mån särskildt behandlas.

Enligt den kungl. propositionen lära dessa långresor numera kosta omkring 100,000 kronor *mera* än de förut kostat. Förut uppskattades, enligt hvad från sakkunnigt håll meddelats mig, dessa långresor till en kostnad af cirka 25,000 kronor i månaden. Detta gör för en sex månaders resa 150,000 kronor. Läger man härtill den nu föreslagna ökningen af 100,000 kronor, kommer man till en summa af 250,000 kronor.

Men detta är icke allt. När »Dristigheten» på hösten 1906 skulle utrustas för en långtur, kostade detta fartygs omändring till sådant skick, att det kunde göra en så lång tur — jag vill inom parantes anmärka, att dessa första klassens pansarbåtar icke äro afsedda för långresor — ungefär 70,000 kronor. Ungefär samma belopp eller 70,000 kronor lär hafva åtgått för fartygets iordningställande, sedan de kommit tillbaka från långresan. Alltså nedlades 140,000 kronor på själva fartyget, för att det måtte kunna göra denna långresa.

Om denna beräkning är riktig — och jag vill nämna, att jag har den från en väl underrättad högre officer — skulle således »Dristighetens» långresa hafva kostat inemot 400,000 kronor. Häre ingår emellertid icke besättningens ordinarie aflöning, som utgår af aflöningsanslaget och belöper sig till vid pass 100,000 kronor, och däri ingår naturligtvis icke heller amortering af fartyges nybyggnads-kostnad.

Tämligen allmänt lär man, har jag låtit mig berättas, inom flottan vara af den åsikten, att kostnaden för dessa långturer icke står i rimlig proportion till den nytta, som vapnet har af desamma. Vid detta förhållande och med fäst afseende på nödvändigheten att så mycket som möjligt nedbringa kostnaderna för vårt dyra sjöförsvaret tror jag, att det vore lämpligt, att vederbörande åtminstone toge i öfvervägande, huruvida icke dessa långturer skulle kunna inskränkas till exempelvis hvarannat år, hvarigenom ju åtskilliga hundra tusen kronor skulle kunna årligen användas för andra nödvändigare ändamål. Jag säger detta, ehuru jag alldeles icke är blind för den fördel, som det kan hafva både för det svenska namnet och för vår handel och sjöfart, att den blågula flaggan då och då blir representerad på främmande farvatten.

Med afseende å öfningsanslaget vill jag dessutom framhålla, att kontrollen icke synes vara så effektiv rörande alla dess detaljer, som kanske önskligt vore.

Beträffande underhållsanslaget fastställas, om jag icke är orätt underrättad, af Kungl. Maj:t vissa undertitlar för olika ändamål.

Ang. flottans
öfningar.
(Forts.)

Men öfningsanslaget anlitas under relativt fria former, så att exempelvis, om underhållsanslaget för ett fartyg skulle vara anlitat till det yttersta och vederbörande varfschef sålunda icke skulle kunna se sig i stånd att utföra ett önskvärdt arbete, det icke möter något hinder för fartygschefen att, sedan han väl har hissat sin vimpel ombord, för oundgängligen nödvändiga arbeten göra hvilka rekvisitioner som helst, och hvad han då rekvirerar kommer på öfningsanslaget och icke på underhållsanslaget. Öfningsanslaget får således litet emellan släppa till medel, som rätteligen borde hafva tagits af andra titlar. Detta lär komma till synes i stora saker och i småsaker, ja i rena bagatellsaker. Det händer exempelvis, att en chef kommer ned och ser, huru hans fartyg håller på att utrustas. Han är då icke nöjd med en matta. Det finnes ingen annan matta att erhålla, säges emellertid på varfvet. Han öfvertager sedermera befälet, och det första han gör är att rekvirera den matta, som han förut icke kunde få. Medel härtill tagas då af öfningsanslaget.

År 1907 väckte det en viss uppmärksamhet, att en liten eldsvåda ägde rum ombord på ett af skeppsgossefartygen, om jag icke missminner mig. Ja, det berodde därpå, att chefen hade inköpt en fotogenkamin, som han satt på detta rullande fartyg och som en stormig natt gick omkull samt höll på att tända eld på hela fartyget. Äfven härtill togos medel, har man sagt mig, af öfningsanslaget och icke af underhållsanslaget, hvaraf de rätteligen bort tagas, om öfverhufvud en sådan eldfarlighet bort få förekomma.

Äfven har man sagt mig, att öfningsanslaget får släppa till medel, till och med när det gäller rena nybyggnadsarbeten. Så påstås hafva ägt rum med såväl »Oscar II» som »Fylgia». När de kommo till sina vederbörliga stationer, var det en del små kompletteringsarbeten, för hvilka intet anslag fanns, och man kunde icke taga medel härtill af underhållsanslaget. Då utrustades en expedition, och så gjorde man kompletteringsarbetena på öfningsanslaget.

Jag säger icke, att någon enda af dessa utgifter — möjligen med undantag för fotogenkaminen — har varit obefogad eller af natur, att statsverket icke bort bestrida densamma. Men hvad jag alldeles bestämdt håller på är, att, när Riksdagen under vissa punkter beviljar anslag till vissa bestämda saker, böra icke medel från en punkt användas till utgifter, som höra under en annan, ty därigenom blir Riksdagens omdöme om användningen af anslagen vilseledd och därigenom födes en misstro af det slag, som beklagligen på många håll råder gentemot flottan. Det är för att påpeka nödvändigheten af att skilja de olika anslagstitlarna, så att icke anslag på en punkt användas för att täcka behofvet på en annan och vice versa, som jag har begärt ordet, och jag har icke, herr talman, gjort det för att framställa något yrkande.

Herr Christiernson: Herr talman! Här förekommer en hemställan af Kungl. Maj:t om anslagets höjande med 600,000 kronor,

och denna hemställan är tillstyrkt af statsutskottet. Jag finner det emellertid märkvärdigt, att statsutskottet har försummat att uttala, jag vill icke säga några varnande, men några erinrande ord. Men det är väl så, att statsutskottet anser detta lönlöst. Det är dock märkligt, att detta anslag, som ännu så sent som 1902 beräknades för 1912 komma att uppgå till 1,400,000 kronor, nu förklaras ovillkorligen behöfva sättas till 2,100,000 kronor. Endast det för flottan beklagliga missförhållandet, att vakanserna äro så stora, att kanske $\frac{1}{3}$ af besättningen icke finnes mera än på papperet, gör, att man kan hålla det nere vid 1,800,000 kronor. Här visar sig alltså, att en beräkning, som är uppgjord och framlagd för Riksdagen och om hvilken man naturligtvis haft den uppfattningen, att den är riktig, varit 50 % för låg.

Visserligen säges i den kungl. propositionen, att beräkningar af denna natur äro svåra att flera år i förväg göra upp. Men då frågar man sig, hvarför vederbörande inlåtit sig på ett sådant experiment. Å andra sidan hafva vi ju litet hvar den erfarenheten, att allting blir dyrare och därför skulle det ju icke hafva förvånat, vare sig Riksdagen eller någon annan, om de maritima myndigheterna också haft kännedom om denna regel och därför uppgjort sina beräkningar med hänsyn till möjligen inträdande prishöjningar.

Jag skulle därför vilja hemställa, om icke äfven den del af statsmaskineriet, som heter marinförvaltningen, för framtiden vid sina beräkningar skulle kunna taga hänsyn icke så mycket till kostnaderna under *en gången tid*, utan mera till hvad man antagligen kommer att få betala under *en kommande tid*. Därigenom skulle Riksdagen, när Riksdagen hade att granska och bevilja summorna, mera kunna hålla sig till verkligheten och icke såsom nu nödgas grunda sina beslut på beräkningar, till hvilka, jag tillåter mig påstå det, man icke alls kan sätta tilltro. När förhållandena äro så dåliga, som de nu äro i vårt land, skulle det ju icke heller hafva varit ofosterländskt, om man på något sätt försökt hålla detta anslag nere, och då finner jag för min del, att den del af öfningsanslaget, som utgår för en lusttur för flottans officerare under årets tråkiga månader, d. v. s. när det är kallt här hemma, kunde hafva blifvit inbesparad. Den föregående talaren anslog, om jag icke hörde orätt, kostnaden för en dylik resa till omkring 400,000 kronor. Men jag tror, att denna siffra är något för låg. Nyttan af att till exempel, såsom i år skett, låta flygfiskarna i Indiska oceanen formera bekantskap med ett af den svenska marinens fartyg, är ju för vår flottas egentliga uppgift skäligen betydelselös. Jag fäste mig här-omdagen vid en uppgift i en tidning, att utgifterna för detta fartygs gång genom Suez-kanalen skulle uppgå till omkring 16,000 kronor. Vi veta, huru ofta vi här i Riksdagen anse oss nödsakade att tumma och pruta på några hundra kronor, på småsummor. Men här är det icke alls fråga om att pruta på 16,000 kronor. Detta är naturligtvis en spottstyfver för dem, som äro ansvariga i det fallet. Hufvudsaken är, att vi blifva representerade på andra sidan Suez, att våra

Ang. flottans
öfningar.
(Forts.)

officerare hafva fått visa sig i Colombo eller någon annan kuststad, där den engelska makten är företrädd på ett sådant sätt, att det kan bereda trefnad.

Jag skulle för min del, om det funnes någon utsikt att vinna bifall därtill, vilja yrka afslag å förhöjningen. Men då det är gifvet, att kammarens flertal anser det så nödvändigt, att vår flottas officerare hvarje vinter få söka ett trefligare klimat, har jag för min del intet yrkande att göra. Men nog tror jag, att det uti landet skall väcka misstämning, att det är, då vår finansminister här stått och sagt, att här stunda onda tider, så att vi måste öka statens inkomster, och ändå kanske vi icke ha utsikt att kunna motsvara utgifterna, skall vår flotta draga ett anslag så pass stort, men som i alla fall icke — det vill jag här frambålla — i någon afsevärd mån kan sägas vara ägnadt att bidraga till vår flottas utveckling eller höja dess stridsvärde. Jag har bland annat sett i tidningarna — icke blott denna gång, utan äfven föregående gånger — och af bref, som äro skrifna af deltagare i dessa färder, att de egentliga öfningarna endast kunna utföras, när fartyget ligger stilla, d. v. s. man uppsöker någon gästvänlig ögrupp eller någon hamn, i hvilkens närhet det icke är så stormigt, utan att man kan utföra mera betydelsefulla öfningar, såsom skjutöfningar och allt, hvad därmed sammanhänger, medan däremot helt naturligt under fartygets gång dessa öfningar icke kunna ha någon verklig betydelse för flottan. Den tiden till exempel, när vår flotta bestod af segelfartyg, då kan man icke förneka, att det kunde ha sin betydelse, att våra sjöofficerare och vårt sjöfolk fick passera linjen, men sådan flottan nu är, då den består af ångfartyg, har passerandet af linjen icke samma betydelse som förut. Herr talman, jag har inte något yrkande att göra.

Chefen för sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet greve Ehrensvärd: Den siste talaren anmärkte, att de så kallade långresorna hufvudsakligen vore till för att bereda officerare och manskap nöjet att komma ut till främmande länder. Jag vill på det bestämdaste bestrida, att ändamålet är detta, utan ändamålet är, att tillfälle må beredas såväl befäl som underbefäl och manskap till öfningar under en längre tid ombord å fartyg. Att officerare och manskap, då de komma i hamn, roa sig, det vill väl ingen förmena dem; jag tycker snarare, att det vore dumt, om de icke begagnade tillfället att se sig om i de främmande länder, som de besöka.

Hvad beträffar herr Palmes anmärkningar angående »Dristigheten», så är det riktigt, att kostnaderna för dess utrustning för en långresa sistlidet år gingo upp till betydliga belopp. Men detta kom sig däraf, att fartyget måste förses med effektiva ventilationsapparater, som icke insatts vid dess byggande. Denna inredning måste därför vidtagas vid ett senare tillfälle, emedan det, för att göra fartyget beboeligt, var erforderligt att å detsamma anordna tillräckligt kraftiga luftväxlingsapparater.

Herr Christiernson: Herr talman, mina herrar! Jag tillät mig säga, att denna långresa saknade egentlig betydelse för vår flottans utbildning, d. v. s. för den speciella utbildning, som vår flotta bör få. Detta ville herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet vederlägga med den uppgiften — och det är den enda sakliga uppgift han lämnat — att det är nödvändigt för våra sjöofficerare och vårt manskap, att de få vistas en längre tid ombord på fartyg. Resan räcker i vanliga fall 7 månader. Nu behöfver man bara läsa herr statsrådets motivering i fråga om femte hufvudtiteln för att finna, att det är nödvändigt, att en stor del af flottan ständigt ligger i beredskap — jag tror det är minst 8 pansarfartyg, som skola ligga i dylik stridsberedskap — under största delen af året, medan under de egentliga vintermånaderna ett mindre antal erfordras. Men det är dock från fackhåll framhållet, att det synes nödvändigt, att *alltid* största delen af flottan är liggande i stridsberedskap med de officerare och det manskap ombord, som behöfvas för fartygets bemanning, så att flottan efter några få timmar kan vara färdig att löpa ut. Om man sammanställer herr statsrådets uppgifter i denna sak, får man den uppfattningen, att de enda fartyg, där folk finnes ombord, äro dessa på sådana långfärder gående fartyg. Konsekvensen blir, att den enda möjligheten för oss att bereda vår marin utbildning skulle vara att skicka bort vår flotta till främmande farvatten, så att, om t. ex. vi blefve anfallna, det kanske dröjde några månader, innan den kunde komma hem.

Jag vill erinra om, att för några år sedan, då det såg hotande ut, vågade man icke skicka ut öfningsfartygen så långt bort, utan de fingo hålla sig i europeiska farvatten vid kusten af Atlanten. Jag tror således, att mitt påstående är oemotsagdt, att det här gäller en lyxutgift. Jag vill icke klandra våra sjöofficerare eller manskapet därför att de, när de komma ut till främmande länder och få tillfälle därtill, se sig om; tvärtom skulle jag klandra dem, om de stannade kvar ombord på fartyget jämt under hela den tid de ligga i främmande hamn. Men jag tillät mig benämna denna färd en lusttur, därför att den hufvudsakligast var till nöje för officerare och besättning, medan den däremot icke medförde för vårt försvar någon reell valuta; och då har man anledning att säga, att, skall det vara nödvändigt att bereda våra officerare och manskap trefnad på statens bekostnad, blir det billigare att anslå några rekestipendier än att så här handlost vråka ut hundratusentals kronor, för att ett af flottans lyxfartyg skall få tillfälle att resa rundt omkring världen.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten S.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

*Ang. flottans
öfningar.
(Forts.)*

Punkten 9.

Lades till handlingarna.

Punkterna 10—17.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

*Ang. anslaget
till lots- och
fyrinrätt-
ningen m. m.*

Punkten 18, angående anslaget till lots- och fyrinrättningen med lifräddningsanstalterna, föredrogs härefter; och begärdes ordet därvid af

Herr Ödman, som yttrade: Vid detta anslag är icke mycket att säga, därför att utskottet icke föreslagit annat än en rund summa. Men när man hvarje gång man slår upp en tidning finner, att lotsverket är på tal och att man uttalar omdömen därom, torde det vara skäl att icke alldeles med tystnad förbigå frågan.

Såsom kammaren vet, är det här fråga om en stat, beträffande hvilken Riksdagen icke har något bedömande. Vi upptaga i staten årligen summor under benämning »fyr- och båkmedel» och dem får lotsstyrelsen ta hand om, såsom den bäst tycker, och dessa medel få räcka som de kunna.

Nu har det uttalats klander öfver våra lotsar. Det kan man icke hjälpa här, ty kammaren har strängt taget icke något att åtgöra i fråga om deras duglighet. Men det kunde kanhända dock vara skäl uti, att Riksdagen fick närmare pröfva omständigheterna i fråga om lotsstaten, och att det framlades förslag för Riksdagen om, huru man bör gå till väga vid ordnandet af densamma.

Vi veta, att lotslotterna på de olika stationerna äro ofantligt olika. Dessa lotslotter kunna på somliga stationer gå upp till en tre eller fyra tusen kronor, under det att de på andra ställen gå upp till blott några få kronor. Detta beror naturligtvis på, att vissa stationer äro lyckliga nog att vara belägna i sådana farvatten, där det är mycket stor sjöfart. Detta är oegentligt i och för sig, men ännu mer oegentligt är det, när man betänker, att dessa förmanliga lotsplatser äro belägna i Norrland, där lotsarna äro fria halfva tiden af året i följd af ishinder, under det att de på andra platser få uppehålla bevakningen hela året rundt. Nu säger man, att det möjligen kunde ske någon jämkning härvidlag, så att lotsar med större inkomster kunde afstå något af lotspenningarna till de sämre lottade. För att få dugliga lotsar borde man därför uppställa ett minimibelopp, hvartill inkomsten af en lotsplats åtminstone borde uppgå.

Det har klagats öfver att den bevakning, som utföres af sjölotsarna, icke är sådan den borde vara. Och det kan väl så vara, ty vi ha nämligen här i Sverige ett system, som nästan endast förekommer i vårt land. Man har här icke föranstaltat om några

täflingar mellan olika lotsplatser, utan såsom regel har hvarje lotsplats monopol på lotsning inom sitt farvatten. Detta gör naturligtvis, att ingen kan göra en lots förtjänsten stridig, ingen kan taga ifrån honom förtjänsten, utan han kan vänta lugnt inne i skärgården, tills fartyget blir synligt. När det så blåser en god vind mot land, har fartyget lätt att komma in bland skären, men lotsbåten har svårt att komma ut, och detta gör, att det kan ske olyckor, innan lotsen hinner komma utomskärs.

Ang. anslaget till lots- och fyrrättningen m. m.
(Forts.)

Det finnes en lotsplats, som utgör ett undantag i detta fall, och hvilken därför icke i dessa dagar kommit in under kritiken. Det är Vinga lotsplats utanför Göteborg. Där råder ett annat förhållande, ty där förekomma täflingar mellan en tre eller fyra olika lotsstationer, och detta gör, att lotsarna där ligga ute på vattnet, och långt under Skagen kan man också träffa på lotsarna från Vinga. Detta är som det bör vara.

Jag hemställer, herr talman, om det icke vore skäl i, att lotsstyrelsen anordnade det så, att täflan lotsarne emellan uppstode, hvarigenom dessa gäfv sig längre ut till hafs och bevakningen kunde bli en smula bättre, än den nu är. Det är icke allenast våra egna fartyg det gäller, utan det gäller dess värre äfven utlandets, och skulle, till följd däraf, någon skugga kastas öfver vårt lotsväsende, kunde detta drabba vårt lands anseende såsom sjöfarande nation.

Det är bara dessa ord jag velat säga, och jag har icke något yrkande att göra.

Herr *Byström* instämde häruti.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 19.

Utskottets i denna punkt gjorda hemställan blef af kammaren bifallen.

Punkten 20, angående nyanskaffning af krigsfartygsmateriel.

Ang. nyanskaffning af krigsfartygsmateriel.

Kungl. Maj:t hade under femte hufvudtiteln föreslagit Riksdagen att till nyanskaffning af krigsfartygsmateriel bevilja på extra stat för år 1909 ett anslag af 5,469,000 kronor.

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte till nyanskaffning af krigsfartygsmateriel bevilja på extra stat för år 1909 ett anslag af 4,826,000 kronor.

Beträffande denna punkt hade emellertid afgifvits reservation af herr *Hammarlund*, som ansett, att utskottet bort föreslå, att

*Ang. ny-
anskaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

Riksdagen måtte till nyanskaffning af krigsfartygsmateriel bevilja på extra stat för år 1909 ett anslag af 4,391,000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs, hvarefter

Herr Hammarlund yttrade: Vid denna punkt har jag tillåtit mig afgifva en reservation, till hvilken jag skall be att få hänvisa; den förekommer på sid. 101 uti det föreliggande betänkandet.

Reservationen har tillkommit under känslan af att det nog blir svårt vid årets riksdag att få budgeten att gå ihop. För min del hade jag nog uppmärksamheten riktad härpå, redan då vi behandlade den fjärde hufvudtiteln. Men det förefanns icke någon möjlighet att där göra nedprutningar, enär Riksdagen var bunden utaf beslut ifrån föregående år. De besparingar, som gjorts på de öfriga hufvudtitlarna, ha varit alltför obetydliga för att något inverka på budgeten och de uppvägas för öfrigt utaf åtskilliga höjningar, som skett uti dessa hufvudtitlar.

Vid denna femte hufvudtitel däremot har det syns mig, som om man på allvar kunde taga i öfvervägande, huruvida icke någon större besparing skulle kunna göras, än den utskottet här ifrågasatt, och det synes, som om särskildt vid den nu föreliggande punkten en sådan besparing skulle kunna göras. Utskottet har varit enigt om att borttaga den ene af jagarne och därigenom minska anslaget med 643,000 kronor. Jag har velat gå ett steg längre och äfven med afseende på den post, där det gäller påbörjande af första klassens torpedbåtar, göra en dylik halfvering och endast bevilja medel till påbörjande af två sådana torpedbåtar och icke, såsom utskottet föreslagit, till påbörjande af fyra stycken. Därigenom skulle det bli en ytterligare besparing af 435,000 kronor, och mig synes det vara synnerligen välbehöfligt att åstadkomma en sådan besparing.

Utom budgetshänsyn finnes det ett annat skäl att icke forcera arbetet med ny krigsfartygsmateriel alltför mycket. Det är nämligen en känd sak, att det finnes stora vakanser vid flottan — det har för mig uppgifvits, att vakansernas antal uppgår till omkring 35 procent. Under sådana omständigheter kan det väl icke vara skäl i att vi nu bygga nya fartyg till ett sådant antal, att vi kanske icke ha folk att bemanna dem med. Detta är sålunda ännu ett skäl, utom det viktiga budgetsskålet, som har gjort, att jag här ifrågasatt en ytterligare inskränkning och föreslår, att Riksdagen till nyanskaffning af krigsfartygsmateriel ville bevilja ett anslag af endast 4,391,000 kronor. Jag skall, herr talman, hemställa om bifall till den af mig vid denna punkt afgifna reservationen.

Vidare anförde:

Chefen för sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet greve Ehrensvärd: Herr talman, mina herrar! Utskottet har, som

sagdt, gjort en afprutning å det af Kungl. Maj:t under denna punkt begärda anslaget till en jagare och såsom skäl därför framhållit dels de betydliga anslag, som äskats under denna hufvudtitel, och dels de dryga utgifter, som upptagits på de andra hufvudtitlarna. Den siste ärade talaren har särskildt anfört sistnämnda omständighet såsom ett skäl att göra nedsättning i anslagen under femte hufvudtiteln. Hvad dessa anslag angår, är det visserligen af regeringen begärdt omkring 1,400,000 kronor mer, än föregående års Riksdag beviljat. Men ökningen är till största delen beroende på de höjda öfningsanslagen, hvilket återigen sammanhänger med beväringens ökade utbildningstid. Med ett belopp af 1,730,000 kronor äro öfningsanslagen höjda, under det att, som sagdt, ökningen, hvad hela hufvudtiteln beträffar, utgör endast 1,400,000 kronor. På extra stat uppgår det äskade anslaget till omkring 1 miljon kronor mindre, än hvad som sistlidet är beviljats.

Då vi inom kort stå inför nödvändigheten att återupptaga byggandet af större fartyg, ligger det vikt uppå att nu så fort som möjligt bygga erforderliga torpedfartyg, så att man icke må behöfva använda så mycket penningar för sist nämnda ändamål, då tiden är inne att bygga de stora fartyg, som anses nödvändiga.

Hvad torpedbåtarna beträffar, har Riksdagen förut uttalat den åsikten, att de böra byggas i divisionsförband af fyra stycken. Genom ett bifall till herr Hammarlunds reservation skulle Riksdagen frångå detta uttalande. Vidare vill jag meddela, att af de äldre torpedbåtarna flera blifvit utrangerade och andra komma att inom kort utrangeras. De äro nämligen inemot 30 år eller, närmare bestämdt, 23 å 24 år gamla, och kunna därför icke användas för det ändamål, hvartill de ursprungligen varit afsedda.

Herr Andersson i Västra Nöbbelöf: Herr talman, mina herrar! Det är nog så, som den näst siste talaren nämnde, att det vore önskvärdt, om man kunde spara mera på anslagen till denna hufvudtitel, än statsutskottet ifrågasatt. Men omständigheterna ha gjort, att statsutskottet icke har kunnat gå med på herr Hammarlunds förslag. I fråga om anslaget till nyanskaffning af krigsfartygs-materiel har Riksdagen under flera år ifrågasatt, om det icke skulle vara lämpligt att därvidlag vidhålla en någorlunda jämn utgiftssumma och icke låta den ena året springa högt i höjden och andra året sjunka ned till ett minimum. Jag tror för min del, att det skulle vara lämpligt att ha en mera jämnt fördelad summa att för hvarje år hålla sig till än att rycka fram och tillbaka på detta sätt.

En annan sak, som åtminstone för mig varit bestämmande i fråga om denna punkt, är, att jag anser, att byggandet af torpedbåtar, hvarom här är fråga, är något, som vi från vår synpunkt böra lägga an på med hänsyn till kustförsvaret. Jag har nämligen den uppfattning, att — därom kunna emellertid meningarna vara delade — med det läge, hvori vårt land befinner sig, vi icke böra

*Ang. ny-
anskaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

*Ang. ny-
anskaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

lägga an på att bygga stora slagskepp, därför att det är svårt för oss att taga upp en strid mot en stormakt på öppna hafvet, utan jag tror, att vi böra söka skaffa oss ett starkt kustförsvar i form af dels torpedfartyg och dels undervattensbåtar och jagare. Jag håller före, att det förslag, som utskottet här funnit sig kunna biträda, icke bör underkännas.

Dessutom bör det utom de torpedbåtar, som anses behöfliga för kustförsvaret, finnas större fartyg, som dels kunna skydda våra egna transportflottor, dels hindra öfverförandet från fiendeland af stridskrafter hit till Sverige.

Allt detta, som jag nu anfört, har gjort, att jag för min del har kunnat vara med om det förslag, som af utskottet framlagts. Utskottet har emellertid icke ansett sig kunna tillstyrka mer än byggandet af en jagare, därför att ifrågavarande arbete, enligt utskottets förmenande, icke torde böra forceras alltför mycket. Och enligt hvad utskottet fått kännedom om kan byggandet af de fartyg, som utskottet funnit sig böra tillstyrka, verkställas af inhemska verkstäder. Äfven denna omständighet bör föranleda därtill, att man söker hålla detta nybyggnadsanslag vid ett någorlunda likformigt belopp årligen, så att verkstadspersonalen kan ha ständigt sysselsättning och vårt kustförsvar utvecklas på ett tillfredsställande sätt.

Såsom herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet sade, är en stor del af de nuvarande torpedbåtarna gamla, så att de icke längre kunna tjänstgöra. Och därför är det nödvändigt att icke blott upprätthålla det antal dylika båtar, vi nu ha, utan äfven i någon mån söka stärka flottan med anskaffande af flera. Då det dessutom förhåller sig så, som herr statsrådet omnämnde, att fyra torpedbåtar anses utgöra en division, och man helst vill ha ett dylikt antal båtar byggdt efter samma typ och på en gång, har jag däri funnit ett ytterligare skäl att biträda det förslag, hvartill utskottet kommit. Och för öfrigt ber jag att få påpeka, att det träffats en öfverenskommelse mellan utskottsledamöterna från båda kamrarna, gående ut därpå, att första kammarledamöterna skulle medgifva strykandet af en jagare, mot det att vi från Andra Kamraren gingo med förslaget om byggandet af fyra torpedbåtar. Jag för min del känner mig skyldig att vidhålla den öfverenskommelse, som i detta afseende träffats.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Christiernson: Herr talman, mina herrar! I fjol gjorde statsutskottet ett uttalande, som jag skall be att få citera i ett par punkter, därför att det är ett uttalande, som kanske i år har ännu mera sanning för sig än föregående år. Statsutskottet yttrade då nämligen: »Det synes föreligga så mycket större skäl till varsamhet vid anskaffandet af nya krigsfartyg, som hvarje nytt sådant fartyg,

så snart det blifvit inrangeradt i flottan, medför betydande årliga kostnader för bemanning, underhåll och öfningar. Härtill kommer, att på grund af det stora antalet vakanser i manskapsklassen svårighet förefinnes att väl bemanna de fartyg, som redan nu finnas färdiga, hvilket förhållande ytterligare talar för försiktighet vid nyanskaffning af fartygsmateriel.»

*Ang. ny-
anskaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

Allt det, som statsutskottet då sade, har ju ännu större fog för sig i år. Och vi ha sett, bland annat, genom den nyligen beslutade ökningen af öfningsanslaget med icke mindre än 600,000 kronor, att det är en hel del saker, som komma surt efter. När det här gäller framställningar om anslag till anskaffning af nya fartyg, så händer det ju ibland, att det i förbigående nämnes, att det medför så och så mycket i extra kostnader för bemanning och öfningar. Men i regel beviljar ju Riksdagen anslag till nyanskaffning af fartyg utan att så noga tänka på hvad det medför för konsekvenser, hvilka utgifter som kunna följa med.

I år finnes det en ytterligare anledning att vara försiktig, därför att flottan saknar bemanning till stor del, och man kan då fråga sig, hvad det tjänar till att bygga nya fartyg, då år från år den tillgängliga bemanningen blir allt mindre och mindre. Vakanserna ökas år från år.

Andra Kammaren har ju också helt nyligen genom att följa statsutskottet i fråga om anslaget till nya officerare och underofficerare ansett, att landet icke kan följa regeringen på den vägen att forcera den ökning af kårerna, som regeringen har föreslagit. Riksdagen har beviljat medel till aflöning åt 279 officerare, under det att Kungl. Maj:t i sin proposition säger, att det behöfves 353 officerare, d. v. s. ungefär 20 procent flere. Likaså har Riksdagen bifallit löner till 573 underofficerare, under det att enligt regeringens uppfattning det skulle behöfvas 666.

Då är väl konsekvensen af en dylik hållning från Riksdagens sida, att den drager in äfven på anslaget till anskaffning af nya fartyg, så mycket mer som vakanserna inom manskapet i hög grad ökats på sista tiden; det har ju här af en talare oemotsagdt påståtts, att vakanserna bland manskapet skulle uppgå till 35 procent. Man kan då med skäl fråga sig, hvad vi skola göra med sådana fartyg, till hvilka vi icke hafva någon bemanning; vi äro väl icke en sådan stormakt, att vi hafva råd att bygga dylika fartyg, hvilkas enda uppgift blir att, när den aktiva flottan, d. v. s. den till hvilken vi hafva bemanning, under krig blifvit förstörd, tjänstgöra såsom reservfartyg.

Vidare är det så, att dessa fartyg så fort blifva föråldrade. Förra Riksdagen gaf sig in på det vanskliga företaget att bevilja anslag till ombyggande af några 30—40 år gamla fartyg, men det ruskade alla fackmän på hufvudet åt. De finnas, som påstå, att redan efter 15 år — somliga säga ännu kortare tid — fartygen icke längre äro dugliga i första klassen, utan måste öfverflyttas till

*Ang. ny-
anskaffning af
krigsfartygs-
materiel.*
(Forts.)

andra klassen. Under dessa förhållanden finner jag det icke underligt, om Riksdagen skulle gå längre än hvad herr Hammarlund i sin — till och med från statsutskottssynpunkt — ganska blygsamma reservation gjort.

Jag tror, att det finnes fog för det påståendet, att Riksdagen i år har anledning att icke bevilja några medel till nyanskaffning af fartyg. Hvarför skall man bevilja medel till fartyg, till hvilka man icke har bemanning? Kan man få ett tillfredsställande svar på den frågan, då kanske kammaren kunde ställa sig annorlunda, men till dess att ett tillfredsställande svar har gifvits, anser jag, att man med fog kan yrka på afslag till ytterligare nyanskaffning. Konsekvensanslaget, d. v. s. att bevilja medel att färdigbygga de fartyg, som redan äro påbörjade, kan det naturligtvis icke vara min mening att yrka afslag på.

Jag får därför, herr talman, i så måtto yrka bifall till Kungl. Maj:ts framställning, att Riksdagen för fullbordande af en jagare och fyra första klassens torpedbåtar beviljar 1,513,000 kronor, men i öfrigt afslår Kungl. Maj:ts framställning.

Herr Staaff: Jag skulle ej hafva begärt ordet i detta ärende, såvidt icke den siste ärade talarens yrkande synt mig ägnadt att möjligen bringa i fara den önskan, som äfven jag i likhet med herr Hammarlund hyser om en lämplig nedsättning af detta anslag. Jag tror nämligen icke, att herr Christiernsons framställning kan leda till något resultat. Men det förefaller mig, som om herr Hammarlunds reservation vore den punkt, omkring hvilken de mera sparsamma och försiktiga här i kammaren borde samla sig.

Jag kan ej heller underlåta att till de sparsamhetsskäl, som herr Hammarlund anförde, för min del lägga, att vid val mellan det högre, af regeringen äskade anslaget och det lägre, som den ärade reservanten förordat, det för mig spelar en roll, att jag ännu icke har någon som helst säkerhet för hvilken grad af allvar regeringen inlägger i afseende å reformerandet af de ohyggligheter, som uppdragats i fråga om flottans förvaltning. Ur denna synpunkt anser jag det vara ganska viktigt, att denna kammare icke gifver något slags förtroendevotum åt någon, som ännu icke visat sig förtjänt däraf.

Jag anholder således att få förena mig med herr Hammarlund och yrka bifall till hans reservation.

Herr vice talmannen: Herr talman! Äfven jag är en af dem, som vid behandlingen af det föreliggande ärendet inom statsutskottet har sökt att göra någon nedsättning i hvad afdelningen hade förordat. Men jag tänkte mig icke i likhet med herr Hammarlund, att den nedsättningen borde göras på anslaget till nya torpedbåtar, emedan jag trodde mig veta, hvarpå jag sedermera fått full bekräftelse, att en del af våra nuvarande torpedbåtar äro så pass åldriga,

att de icke allenast kunna sägas vara omoderna utan måhända till icke obetydlig del otjänliga för aktiv tjänst. Från statsrådsbänken hafva vi nyss fått höra, hurusom vi hafva en del torpedbåtar, som närma sig en ålder af bortåt 30 år. Jag vill erinra mig, att för något år sedan, då vi hade en utredning om åldern på olika fartyg, så framhölls från sakkunnigt håll, att beträffande brukbarheten af torpedbåtarna skulle man kunna säga, att de kunna räcka ungefär en 20-årsperiod, men icke gärna något nämnvärdt däröfver.

*Ang. ny-
anskaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

Nu är det ju så, att torpedbåtar och torpedväsendet äro en detalj i sjöförsvaret, som ett litet land isynnerhet får tänka på. Vi hafva för vår del efter min mening icke så synnerligen god råd att bygga stora och dyrbara krigsfartyg. Vi afse icke med vårt sjöförsvaret att leverera någon sjöbatalj på öppna hafvet, utan vi afse att försvara vårt land genom kustförsvaret. Det undras mig då, om det kan vara så rätt att under sådana förhållanden göra någon inskränkning i det antal torpedbåtar, som regeringen begärt. Om man skulle göra någon inskränkning i det anslag, som i år begäres till flottan, så hade jag tänkt mig, att den skulle göras i fråga om de 1,800,000 kronorna under rubriken »Anskaffning af fartygsmateriel i öfrigt». Jag framställde därför förslag härutinnan inom statsutskottet, men jag får säga, att jag af de svar, som jag då på den framställningen från olika håll erhöi, blifvit öfvertygad därom, att man icke skäligen borde ifrågasätta någon nedsättning ens i detta anslag, emedan det afsåg anskaffning af sådan flottans materiel, som numera anses oundgänglig och med stor ifver anskaffas i allt högre mån inom de utländska marinerna. Särskildt torde man därvid böra erinra sig Frankrike, England och Tyskland och på senare tider äfven Ryssland. Jag vågade därför icke fullfölja min tanke och göra något yrkande på nedsättning ens med afseende på detta anslag.

Jag tror för min del, att, såsom utskottet nu framlägger dessa anslagskraf och då — såsom redan blifvit nämnt — det är ett rent kompromissförslag mellan Första och Andra Kammarens ledamöter i utskottet, det är det lämpligaste och riktigaste att bifalla utskottets förslag.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till statsutskottets hemställan.

Hans excellens herr statsministern Lindman: Herr talman, mina herrar! De skäl, som blifvit anförda för ytterligare nedsättning i det anslag för nyanskaffning af fartyg till flottan, som af Kungl. Maj:t blifvit äskadt, äro, såvidt jag kunnat uppfatta, tre.

Det första af dessa skäl framfördes af herr Hammarlund. Han sade liksom statsutskottet, att man behöfver göra besparingar. Det har kommit till utgifter på de andra hufvudtitlarna. Därför behöfver man göra besparingar på denna, för att debet och kredit skola kunna gå ihop. Jag erkänner villigt, att det skälet är beaktans-

Ang. ny-
anskaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

värdt, enligt hvilket man skall göra besparingar, där de kunna göras, men hvad jag finner beklagligt är, om dessa besparingar skola gå ut öfver ett anslag, som efter min uppfattning icke gärna bör nedprutas under hvad statsutskottet själf föreslagit, d. v. s. icke så mycket som reservanten yrkat. Det är ju en ledsam omständighet för femte hufvudtiteln, att den blir behandlad i slutet och får vidkännas nedsättning af sina kraf, därför att det gjorts ökningar på de andra hufvudtitlarna. Så stor är väl dock icke faran i detta fall, att icke med den nedsättning af något öfver 600,000 kronor, som gjorts, anslaget för den delens skull mycket väl borde kunna beviljas.

Vidare hafva både herr Hammarlund och herr Christierson framhållit vakanserna, att vi icke hafva folk att sätta på dessa fartyg. Hvad tjänar det till att bygga fartyg, om vi icke hafva folk att bemanna dem med, säga dessa herrar? Nu är det visserligen ett beklagligt faktum, att det finnes vakanser, dock icke i så stor utsträckning, som den ärade talaren på helsingborgsbänken anförde. Det är icke 35 procent utan 30, men det är ju betydligt nog. Mycket tror jag i detta fall skulle kunna åstadkommas, om från de håll, där man söker motarbete, att folk tager värfning, och uppmannar dem att icke taga anställning vid krigsmakten, man skulle vilja vända om den saken och i stället uppmanna dem därtill. Jag tror det skulle göra mycket för att förbättra detta förhållande. Men trots det att vakanserna äro så stora, skall man icke inbilla sig, att det icke kan finnas möjlighet att i händelse af behof, när det verkligen behöfves, få folk till dessa fartyg, ty vi hafva dock våra värnpliktige. Om de också icke i första ögonblicket äro så öfvade, att de kunna gå ut, så kan det dock af dem snart nog åstadkommas något, som är effektivt nog, om det också icke är det bästa, men det är bättre än att icke hafva någonting. Jag skall icke här yttra mig om de förut här anförda skälen för bifall, af hvilka jag anser ett vara mycket behjärtansvärdt, nämligen att man bör hålla ett jämnt, år ifrån år lika stort nyanskaffningsanslag, ty detta är för verkstäderna och de arbetare, som äro anställda där, säkerligen af mycket stor vikt och betydelse.

Jag kommer nu till det tredje skälet *emot*, det som här blifvit framhållet af herr Staaff, och som egentligen är det skäl, som uppkallat mig i denna debatt. Han sade nämligen, att han icke ville vara med om att bevilja detta anslag, enär man icke kunde veta, huruvida Kungl. Maj:t hade allvar med sin uttalade afsikt att undersöka och söka råda bot för de oegentligheter, som kunna finnas på ena eller andra hållet. Jag ber att få protestera mot detta uttalande, och jag ber att få säga, att herr Staaff icke har rättighet att betvifva våra goda afsikter i det fallet. Kungl. Maj:t har tillkallat tre sakkunnige för utredande af frågan om flottans upphandlings- och entreprenadväsen, och af de sakkunnige är en ledamot af denna kammare, en ledamot af Första Kammaren och den

tredje en handelskunnig person. Jag förmodar, att det icke kan förnekas, att Kungl. Maj:t endast genom att tillkalla dessa sakkunnige visat sin goda vilja, och jag tror icke heller, att man kan säga, att Kungl. Maj:t genom val af personer ådagalagt, att han icke hade för afsikt att gå till verket med allvar och energi. För min del ber jag att få säga den ärade talare, som anförde detta, att jag är fast besluten att, så länge jag kommer hafva något att göra med detta, söka gå till botten med oegentligheterna, i den mån de finnas. Därom ber jag honom vara öfvertygad.

Hvad beträffar de mycket omtalade fallen — de kallas i tidningarna »Fallet Ohlqvist» och »Flottans bortrunna olja» — så äro dessa saker under behandling vid krigsrätt. Men jag måste i alla fall djupt beklaga, om det, som af herr Staaß anförts, skulle på något sätt behöfva inverka på anskaffningen af de två torpedbåtar, som af statsutskottet blifvit tillstyrkta.

Herr Christiernson: Herr talman, mina herrar! Jag tilllåter mig att för herr statsministern påpeka, att det icke var fråga endast om vakanser bland manskapet, hvilka vakanser nu här officiellt blifvit fastlagna till 30 procent, utan jag påpekade äfven vakanserna bland officerare och underofficerare. Bland officerarne uppgingo vakanserna till ungefär 30 procent. Kunna dessa senare vakanser också fyllas af beväringen? Om så är fallet, är detta naturligtvis en mycket angenäm upplysning för Riksdagen.

För öfrigt vill jag erinra om, att i fjol, när femte hufvudtiteln förekom till behandling, påstods af en talare på stockholmsbänken, en förutvarande minister, att skjutskickligheten vid flottan vore i nedgående, och detta kunde icke bestridas af dåvarande chefen för sjöförsvarsdepartementet. Jag ville icke framföra detta förra gången, därför att det ju är en mycket otreflig historia. Men när man nu hör, såsom herr statsministern söker göra troligt, att det är så nödvändigt att bygga dessa nu begärda fartyg, så har jag icke kunnat underlåta att påpeka, att skjutskickligheten är i nedgående, och att vakanserna är från år ökas. Och då kan man väl fråga sig: kan icke vår marin ha någon annan annan uppgift än att se det ena fartyget efter det andra läggas upp på kajerna vid våra örlogsstationer? Kan det icke vara bättre, att vi koncentrera oss på det försvar vi ha? Jag tror mig ha läst någonstädes, att en liten, effektiv armé mången gång kan väga upp en större armé, som icke besitter dessa egenskaper, liksom att en liten flotta, väl bemannad, väl exercerad, en flotta med hög skjutskicklighet är mera värd än en massa fartyg utan nämnda egenskaper. Och i dessa tider tror jag, att det också finnes skäl att vara så sparsamma som möjligt.

Jag vidhåller därför mitt yrkande om, att Andra Kammaren måtte bevilja medel endast till fullbordande af redan påbörjade fartyg.

*Ang. ny-
anskaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

*Ang. ny-
anskaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

Herr Thorsson: Herr talman, mina herrar! Jag tyckte mig höra herr statsministern, när han tog ordet, med en viss ledsnad beklaga, att femte hufvudtiteln kommit så sent och att de andra hufvudtitlarna tagit så mycket. Ja, jag för min del vill rikta en allvarlig vädjan till herr statsministern, att han med den arbetsförmåga och den myndighet, han som chef besitter, ville ställa om, att fjärde och femte hufvudtitlarna komme i litet bättre samklang med hvarandra, så att icke den fjärde hufvudtiteln uppslukar allt, hvad som uppslukas kan här i landet. Det kan väl icke bortresoneras, att det vid tillgodoseende af försvaret bör hållas en viss proportion mellan hären och flottan.

Det har talats så varmt om, att vi nu böra bevilja det begärda nybyggnadsanslaget, och detta af två skäl: 1:o därför att de gamla torpedbåtarna nu börja bli obrukbara, och 2:o därför att vi skola hålla ett jämnt byggnadsanslag, genom hvilket vi kunna skaffa arbete åt våra arbetare på varfven. Är det nu sant, att de gamla torpedbåtarna icke längre äro dugliga, så är det helt enkelt osant, då man säger, att man har för litet manskap. Är det åter icke sant, att de gamla torpedbåtarna äro odugliga, så är det sant, att vi ha för litet manskap. Men då förstår jag icke, hvarför vi skola bygga nya båtar, som vi icke ha manskap till. Herr sjöministern anförde såsom ett skäl för byggande af nu begärda fartygstyper, att Riksdagen hade att vänta på förslag om byggande af stora båtar och medan vi väntade på de stora båtarna, som de, hvilka komma efter oss, få tillfälle att bevilja anslag till, skulle vi passa på att kila emellan med att bygga små båtar för några miljoner. Men vid en sådan öfvergångsperiod, som vi nu befinna oss i, tror jag, att vi borde få se, hvad de stora kolosserna kosta, och huru många man de fordra för sin bemanning, så att vi finge väga det lefvande materialet och det döda mot hvarandra. Ty vårt land äger icke mer än omkring 5 miljoner invånare, och dess lefvande kraft är därför mycket begränsad.

Det andra skälet — och det för mig mest vägande — skulle vara att se till, att man skaffar jämn sysselsättning åt de arbetare, som äro anställda vid de olika varfven i landet. Vi hade för en tid sedan före en fråga om byggandet af tvenne ångfärjor för omkring 5 miljoner kronor. Då voro herrarna på statsrådsbanken icke så angelägna om, att svenska arbetare skulle utföra det arbetet, utan då kunde det mycket väl gå för sig att i utlandet bygga för omkring 2,500,000 kronor. Till den färja, som skall byggas i Sverige, har jag erfarit, att plåten skall tagas från utlandet. Jag vill fråga, om det icke äfven vid det tillfället hade kunnat vara möjligt att skaffa arbete åt svenska arbetare. Nu däremot betonar regeringen, att vi skola bevilja stora anslag för att skaffa arbete åt svenska arbetare, äfven om fartygen sedan skola få ligga och rosta upp.

Här har af hans excellens herr statsministern riktats en liten

anmaning till oss, att vi icke skola motarbeta anskaffning af folk till militären. Som en liten bön till herr statsministern skulle jag vilja säga: »ställ om så, att det blir litet folkligare både bland landtmilitären och sjömiliteren, så få vi nog det folk, som är nödvändigt för landets försvar, så långt människomaterialet räcker. Och om vi använda de resurser, som finnas, så tror jag icke, att vi behöfva på konstladt sätt föra fram vårt försvarsväsen.

Jag är lika varmt intresserad som någon annan af, att vårt land skall förbli *vårt* land och icke eröfras af någon annan nation, vare sig på den ena vägen eller på den andra, vare sig genom invasion af utländskt kapital eller genom invasion af andra nationers medborgare, som taga brödet från munnen på vårt svenska folk. Jag känner mig lika solidarisk med det land, som sett mig födas, som trots någon. Men jag har också, såsom lagstiftande ledamot att se till, att de miljoner, som offras på ett så improduktivt ändamål som detta, må användas med största sparsamhet, och då jag försöker intränga i detta spörsmål, får jag med ledsnad konstatera, att man icke med nödig försiktighet handskas med de anslag, som ställas till militärernas förfogande, och jag skall i detta hänseende vid en senare punkt lämna ett belysande exempel härpå.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall det af herr Christiernson framställda yrkande.

Herr Martin: Herr talman! Jag kan icke underlåta att i anledning af ett yttrande, som fälldes här af en högt ärad talare på stockholmsbänken, få säga några ord. Han motiverade sitt yrkande om nedsättning af nu ifrågavarande anslag med tal om de *ohyggliga* förvaltningsförhållandena vid flottan. Då afven jag i någon mån känner till förhållandena vid flottan och under många år stått flottan närmare än den ärade talaren, vågar jag inlägga en bestämd gensaga mot ett så hårdt yttrande.

Under många år hafva, såvidt man vet, inga oegentligheter förspotts i flottans förvaltning. Under de senare åren har tyvärr förekommit, att en hos flottan anställd skrivvare — således icke ens en fast anställd person — i komplott med åtskilliga leverantörer kommit att blifva en brottsling. Vidare har under de senare åren en af flottans underofficerare gjort sig skyldig till förseelser, som torde ådraga honom straff. Men jag tror icke, att dessa förhållanden på något sätt berättiga till en sådan anmärkning, som den ärade talarens, eller att tala om *ohyggliga förvaltningsförhållanden* vid flottan. Det senare af mig omtalade fallet torde hufvudsakligen hafva sin rot däruti, att en del af de bestämmelser, som gälla för flottans förvaltning, icke varit af beskaffenhet att följa med sin tid. Den svenska flottan är, såsom herrarna veta, utaf ett ganska nytt datum. Den är en skapelse under de sista 20 åren, och den har under dessa år undergått en mycket stark utveckling. Man kan anmärka, att de förvaltningsbestämmelser, som gälla för flottan, icke

Ang. ny-
anskaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

under denna tid följt tillräckligt med tidsutvecklingen. Och därigenom hafva uppstått brister i kontrollsystemet, hvilka äro att beklaga. Att emellertid betrakta dessa brister såsom *ohyggligheter* i förvaltningen, måste jag ännu en gång beteckna såsom obefogadt.

Hans excellens herr statsministern har redan påvisat, hurusom under förra hösten dessa brister i förvaltningsbestämmelser föranledt tillsättandet af eu kommitté, som snart torde vara färdig med sitt utlåtande. Och att under sådana förhållanden åberopa hvad som skett till stöd för ett yrkande om nedsättning af anslaget, anser jag knappt på sin plats. Det är icke tillräckligt sammanhang i detta afseende mellan orsak och verkan.

För den, som har särskildt intresserat sig för flottan, har det varit ett ledsamt och anmärkningsvärdt förhållande, att under loppet af flera år nästan allt, som kommit till synes vid flottan och som icke gillats af den allmänna meningen eller varit orsak till berättigad anmärkning, i allt fall öfverdrifvits, enligt min tanke i ofantligt hög grad. Det har därom alltid användts uttrycket *skandal*. Detta uttryck skandal har, såvidt mig synes, fått en alldeles för utsträckt användning. Den ena dagen talar man om den och den skandalen vid flottan, därför att ett fat olja råkat rinna ut. Och en annan dag användes uttrycket skandal om en af hofrätten meddelad dom, som icke utfallit till vederbörande tidnings belåtenhet. Då var det fråga om en *rättegångsskandal*, en *domsskandal*. En annan dag heter det t. ex. om ett valresultat i Stockholms stadsfullmäktige, hvilket icke varit en tidning i lag, en *valskandal*. Jag anser således, att detta ständiga ordande om *skandal* icke är någonting, som har annan betydelse än att reta upp en opinion på ett fullständigt obefogadt sätt. Och jag kan icke annat än att till slut — bestämdt och efter min upplattning om förhållandena vid flottan — reservera mig mot dessa ständiga angrepp, förenade med uttrycket *skandalerna* vid flottan.

Såvidt emellertid detta hvad jag nu sagt har någon inverkan på föreliggande fråga, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Med herr Martin förenade sig herr *Nydal*.

Herr Staaff: Jag tror icke, att man bör, såsom under öfverläggningarna gjorts, söka reducera de förhållanden eller rättare de missförhållanden, som uppdagats vid flottan, genom att allenast peka på de två personliga fall, som dels varit och dels för närvarande äro under undersökning. Jag tror fastmera, att man bör förstå, att det, som så mycket upprört den allmänna meningen, ingalunda är det förhållandet, att en eller annan person inom en stor förvaltning kan hafva gjort sig skyldig till brottslighet eller försummelse. Det som har upprört den allmänna meningen, det är, att vid dessa undersökningar tydligt framträd, att kontrollen under en lång tid har

varit så slapp och så dålig, att man med skäl kan fråga sig: är det blott detta, som vi nu se, som man verkligen har förlorat på denna dåliga kontroll, eller kunde man åtminstone icke hafva förlorat många, många gånger mera? Däruti är det, som kärnpunkten ligger.

Jag skall be att få erinra om en sak — jag tror, att jag förut en gång nämnt om den för kammaren — nämligen att vid undersökning af ett utaf dessa mål fann man — det har en af de domare i öfverdomstolen, som hade att göra med målet, sagt mig — att brottet hade möjliggjorts, underslefvat hade möjliggjorts därigenom, att de, som enligt författningarna skulle hafva kontrollerat tillvägagåendet, uppenbarligen alls icke gjort detta, och detta under en lång tid. Det är sådant, som är hufvudsaken. Hufvudsaken är icke den eller den *personen*, som har gjort sig skyldig till något, som nu blifvit framdraget, utan hufvudsaken är det *förhållande*, som härigenom har uppdagats, och som måste kunna medföra en mycket stor fara för det allmännas egendom.

Hans excellens herr statsministern ber jag att få erinra därom, att jag icke har förnekat — det skulle icke falla mig in — allvaret hos regeringen i dess uppsåt. Men jag har sagt, att ännu så har jag icke kunnat blifva öfvertygad om detsamma. Det är möjligt, att det finnes. Och jag har trott mig märka, att uppsåtet hos regeringen genomgått en viss utveckling i detta fall. Det är ju också möjligt, att det kommer till den punkten, att alla kunna med full tillfredsställelse se och erkänna detta. Men misstager jag mig alltför mycket, ifall jag säger, att denna utveckling i viss mån har varit beroende på de yttringar af starkt missnöje, som både ute från landet och i Riksdagen förekommit? Jag tror knappast, att jag misstager mig därutinnan. Och om jag icke gör det, är jag desto mindre ledsen och ångerfull öfver det yttrande, jag nyss fällde, i synnerhet som det framkallade ett vidare starkare yttrande och löfte från herr statsministerns sida i detta fall, än jag någonsin förut hört. Och sådana ord och löften inför Riksdagen betraktar jag såsom bindande.

Hans excellens herr statsministern Lindman: Hufvudsaken är, mina herrar, efter min uppfattning, icke den, som herr Staaff framhöll, nämligen att missförhållanden hafva funnits, utan hufvudsaken är, att man vill försöka att bortarbota dessa missförhållanden. Det är, efter min mening, själfva det viktigaste uti detta.

Då herr Staaff nu verkligen tror, att regeringen *vill* göra något för saken, kan jag ju egentligen icke annat än glädja mig öfver detta förhållande. Huruvida sedermera våra åtgöranden bero på, att den allmänna meningen önskar, att det skall göras något, eller vi verkligen själfva hafva den uppfattningen, att något bör göras, tycker jag ligger något vid sidan af saken.

Emellertid ber jag fortfarande, att herr Staaff skall tro mig, då jag säger honom, att jag *är* besjälad af den uppfattningen, att

Ang. ny-
anskaffning af
krigsfarigys-
materiel.
(Forts.)

*Ang. ny-
anskaffning af
krigsfartygs-
materiel.*
(Forts.)

man bör undersöka dessa förhållanden så noga som möjligt och försöka att få missförhållandena afhjälpta — oberoende helt och hållet af den allmänna opinionen.

Gentemot hvad herr Christierson säger: ja, det är ju godt och väl hvad statsministern yttrade angående manskapet om bord på våra fartyg; det kan ju hjälpas med värnpliktiga, men huru är det med underofficerarna och officerarna, ber jag för min del att få säga: Ja, mina herrar, förr i tiden, när våra härar och vår flotta skickades ut, voro de väl icke alltid utrustade på det allra mest fulländade sätt; det hände nog, att man fick nöja sig med reducerad besättning, och det hände nog också, att man icke fick ställa anspråken i öfrigt så ofantligt högt. Det förhållandet kan nog komma att gälla för framtiden också. Och jag tror icke, att vi i den omständigheten, att icke officersantalet är absolut så stort, som erfordras för att utgöra full besättning å alla våra krigsfartyg, behöfva se någon farhåga beträffande dessa två torpedbåtar, om hvilka här är fråga, för den händelse de skulle komma att skickas ut i ett blifvande krig. Det tror jag icke. Dessutom hafva vi ju reservofficersinstitutionen. Reservofficerarna kunna ju användas för att utfylla vakanserna bland officerarna. Jag tror därför, att, när man drager fram dessa förhållanden om vakanserna, öfverdrifver man högst betydligt, endast i afsikt att försöka förmå Andra Kammaren att stryka bort dessa båda torpedbåtar.

Gentemot herr Thorsson ber jag att få erinra — och jag hoppas, att det gläder honom — att han begick ett misstag i sitt anförande i afseende å ångfärjorna. Regeringen har, just för att gynna den inhemska fartygsbyggnadsindustrien, beställt den ena ångfärjan inom landet, trots det att kostnaden blir så väsentligt mycket högre, än kostnaden skulle blifva, om den förfärdigades i utlandet. Och då herr Thorsson säger, att plåten till ångfärjorna skall tagas från utlandet, är det just däruti hans stora misstag ligger. Ty vårt intresse för svensk industri är så stort, att vi icke blott beställt en af dessa färjor inom landet, utan äfven träffat aftal med den verkstad, som skall bygga färjan, att, innan plåten till densamma beställes, anbuden, såväl de utländska som de svenska, skola underställas Kungl. Maj:ts pröfning, och därvid kommer Kungl. Maj:t att bestämma, om prisskillnaden är så stor, att plåten icke kan tagas härifrån Sverige, utan verkligen måste beställas i utlandet. Denna anordning är af regeringen vidtagen just af intresse för den svenska industrien.

Det glädjer mig för öfrigt ofantligt att höra det uttalande, som herr Thorsson här gjorde angående sin försvarsvänlighet och sin kärlek till fosterlandet och att han i detta fall liksom hvilken annan som helst af oss är en varm vän af att vårt fosterland icke må af en fiende kunna inkräktas. Detta är, som sagdt, mycket glädjande. Jag tror, att vi kunna säga, att i grund och botten önska vi nog alla detsamma. Det hade endast varit ytterligare

glädjande, om den yttringen hade kommit till synes, redan då den stora försvarskommittén tillsattes, men då vägrade det socialdemokratiska partiet, trots erbjudanden, att sätta in någon ledamot i denna kommitté.

*Ang. ny-
anskaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

Herr Persson i Stallerhult: Jag har under flera år varit med om att för nu ifrågavarande ändamål, nyanskaffning af fartygsmateriel, för hvar gång tillstyrka ett belopp, som hållit sig omkring 5 miljoner kronor. Herrarne torde erinra sig, att jag samtidigt uttalat, att man skulle försöka spara på andra håll under denna hufvudtitel. Detta har emellertid under föregående år icke lyckats. Jag vill nu endast i korthet framhålla skälen, hvarför jag kunnat vara med om att låta anslaget hålla sig vid detta belopp, omkring 5 miljoner kronor.

Man får ju dels i denna hufvudtitel, dels äfven i tidningarna ofta läsa om, att vår sjökrigsmateriel så lätt föråldras och att den då icke kan användas, emedan fartygen då ej anses vara i fullt stridbart skick. Men när det erkännes, att den äldre materielen icke är fullt stridsduglig eller att den icke har den effektivitet, som erfordras, så går det väl knappast för sig att alldeles upphöra med att bygga nya fartyg, utan man måste väl fortsätta därmed för att åtminstone få några fartyg, som äro goda och tidsenliga.

Kungl. Maj:t säger här i propositionen, att man måste inom kort utränga åtskilliga af de äldre fartygen. Detta har äfven framhållits år efter år, och någon gång måste väl tiden vara inne att fullfölja denna af Kungl. Maj:t uttalade afsikt. Om man nu tänker sig, att denna uträngning af äldre fartyg kommer att äga rum i en nära framtid, så går det väl icke an att underlåta att bygga nya båtar i stället.

Hittills har man räknat med dessa äldre båtar, som äro 30 å 40 år gamla, och ansett sig böra ha dem att tillgå för den lefvande kraft, som man förfogar öfver. Men om nu åtskilliga af dessa äldre båtar undan för undan uträngas, återverkar detta också på beräkningarna, huru den lefvande kraften skall disponeras.

Jag har velat yttra detta, för att vi icke skulle behöfva upplefva, att om ett eller annat år framställning kommer om beviljande af anslag för de äldre fartygens försättande i stridsdugligt skick. Men om vi nu icke bevilja erforderliga medel för byggande af nya fartyg, så blefve följden ovillkorligen den, att anslag för nyss angifna ändamål komme att begäras, på det att man måtte ha dessa gamla båtar att tillgå för den lefvande kraft, som finnes. Så har man hittills gjort, men jag hoppas, att detta sätt, som sannernigen är ganska nedslående, icke längre skall fortsättas. Det skulle komma att draga med sig icke blott de 200,000 kronor, som nu i år begäras för nyssnämnda ändamål, utan kanske äfven 600,000 kronor, som ju Riksdagen i fjol anslag för samma ändamål.

Jag tror äfven, att när vederbörande verkstäder fått beställning

*Ang. ny-
anskaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

att för en kostnad af 5 miljoner kronor bygga dessa nya båtar, skulle det taga sig märkvärdigt ut, om man skulle nedsätta denna summa med så högt belopp, som här är ifrågasatt. Det skulle väl icke gagna arbetsplanen å dessa verkstäder. Och för öfrigt, vi se ju, att arbetspriserna ha benägenhet att stiga och likaså materialpriserna. Allting blir dyrare och dyrare år efter år. Men då är ju tydligt, att man om några år icke skulle för denna summa, 5 miljoner kronor, kunna erhålla så stort antal färdiga fartyg, som hvad dessförinnan skulle vara möjligt. Det skulle på det sättet blifva en minskning i den färdiga materielen, såvida man då icke ökar summan.

Det är således många orsaker, som göra, att man icke bör gå med på en minskning af det af Kungl. Maj:t här begärda anslaget, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Lindblad i Göteborg: Hans excellens herr statsministern uttalade i sitt första anförande här i dag ett beklagande af att denna hufvudtitel framkommit så sent, att medlen redan blifvit tagna till andra hufvudtitlar, och att det nu kunde vara fara värdt, att man komme att nedpruta anslagen under denna hufvudtitel. Jag vill emellertid fråga: på hvilken hufvudtitel skulle man egentligen pruta, om icke just på fjärde eller femte hufvudtiteln? Jag tror, att vi icke på något sätt stode i kontakt med folket ute i landet, om vi icke hölle fast vid, att just på dessa hufvudtitlar är det, som en prutning kan ske. Det är ju ändock för improduktiva ändamål alla dessa miljoner försvinna, och dessa hufvudtitlar ha ju en tendens att ökas i rent af oroväckande grad. Huru tror man, att vi i längden skola kunna fortsätta med att öka anslagen för dessa improduktiva ändamål så, som skett under de senaste åren? Det är alldeles omöjligt, utan att vi löpa fara att bringa landet ut till undergångens brant. Vi måste således spara på dessa hufvudtitlar, och jag anser, att just uti den punkt, hvarom här är fråga, kan man mycket väl spara i enlighet med det af herr Christierson framlagda förslaget.

Sedan yttrade herr statsministern, att vi — det var tydligen till oss han riktade sina ord — borde uppmana folket att taga värfning, då skulle det icke finnas några vakanser inom flottan o. s. v. Vi ha ju här under flera debatter i kammaren hört, huru ondt om folk det är ute på landsbygden, och att det öfver hufvud taget är så godt som ständig brist på arbetare där. Arbetarne flytta in till städerna, till industrien, som där är förlagd — klagar man öfver — och följaktligen blir landsbygden utan arbetskrafter. Nu skulle vi uppmana arbetarne att gå till kasernerna och icke till industrien, hvilket senare vi icke alls uppmanat dem att göra, ty den saken ha de själfva haft klar för sig. Jag tror icke, att vi öfver hufvud taget komma att följa en sådan anvisning. Men det beror icke

därpå, att vi skulle vara försvarsovilliga, icke därpå, att vi icke ha känsla för vårt land lika väl som alla andra, utan orsaken är en helt annan. Jag tycker icke, att herr statsministern har någon anledning att visa en sådan öfverraskningens glädje öfver herr Thorssons yttrande nyss i den delen, ty herr statsministern borde väl liksom öfriga statsrådets medlemmar veta, att socialdemokraterna ingalunda äro försvarsfientliga. Vi älska vårt land lika högt som någon annan, men det finnes många sätt att visa denna kärlek på, och jag tror icke, att kärleken till fosterlandet bör mätas efter huruvida man är villig att anslå den ena miljonen efter den andra under fjärde och femte hufvudtitlarna. Man kan ha en annan uppfattning om det sätt, hvarpå man bäst gagnar sitt land och huru man bäst visar detsamma sin kärlek.

I sammanhang med uttalandet af denna glädje öfver herr Thorssons yttrande kom från herr statsministern en liten filippik med anledning af att det socialdemokratiska partiet icke mottagit en erbjuden plats i försvarskommittén. Jag tror icke, att man af den omständigheten kan draga några sådana slutsatser, som att detta skulle ha berott på någon försvarsovillighet. Det berodde väl närmast därpå, att denna försvarskommitté hade fått ett alltför bundet mandat, hvarför vi icke ansågo oss kunna i en sådan kommitté framkomma med allt det, som vi önskade, och med de synpunkter, som vi ville anlägga i fråga om landets försvar.

Jag tror således, att herr statsministern icke hade anledning att glädja sig och ej heller att på samma gång gifva oss ett stygn för vår ställning till fosterlandet. Den är, tror jag, lika klar som någon annans. Dem, som dagligen och stundligen arbeta för att åstadkomma sociala reformer, som lyfta och höja arbetarne uppåt på ett högre plan, dem får man icke beskylla för någon fosterlandslöshet. De visa en fosterlandskärlek starkare än den, som tager sig uttryck i beviljande af många miljoner, hvilket, om det skall fortsätta på samma sätt som hittills, ovillkorligen måste föra landet till ekonomisk bankrutt.

Häruti instämde herr *Branting*.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, gaf herr talmannen, i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner 1:o) på bifall till utskottets hemställan, 2:o) på afslag därå och bifall i stället till den af herr Hammarlund vid punkten afgifna reservationen och 3:o) på afslag å utskottets hemställan och bifall i stället till det af herr Christierson under öfverläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl, i anledning hvaraf, och sedan till kontraposition antagits det under 2:o) upptagna yrkandet, nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Ang. ny-
anskaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts).

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i 20:e punkten af utskottets förevarande utlåtande n:o 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej.

Vinner Nej, har kammaren med afslag å utskottets berörda hemställan bifallit den af herr Hammarlund vid punkten afgifna reservationen.

Voteringen utföll med 100 ja och 84 nej; och hade alltså utskottets hemställan blifvit af kammaren bifalhen.

Punkten 21.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 22.

Mom. 1:o) och 2:o).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Ang. orderapparater och afståndsmätare för flottans fartyg.

Efter föredragning härefter af *mom. 3:o)*, angående anslag för anskaffning af orderapparater och afståndsmätare för en del af flottans fartyg, begärdes ordet af:

Herr Thorsson, som anförde: Herr talman, mina herrar! Här förekommer en punkt, där Kungl. Maj:t begär ett anslag af 350,000 kronor för anskaffning af orderapparater och afståndsmätare för en del af flottans fartyg. Första gången, denna fråga var föremål för behandling inom Riksdagen, var vid 1906 års Riksdag. Då åskade nämligen Kungl. Maj:t för nyssnämnda ändamål 208,000 kronor. I motiveringen till denna Kungl. Maj:ts framställning hette det då bland annat — det är ett citerande af hvad marinförvaltningen yttrat i frågan —: »Under de senare åren hade därför försök pågått med *orderapparater* af olika slag, och ur dessa försök hade framgått en typ, som syntes uppfylla berättigade anspråk på enkelhet och tillförlitlighet. Apparater af detta slag hade blifvit eller komme att blifva installerade å de nyaste pansarbåtarna, Manligheten och Oscar II, för de medel, som anslagits till dessa fartygs nybyggnad, äfvensom å pansarbåten Göta. Däremot kunde ej af tillgängliga medel afses den kostnad, som dylika apparaters anordnande på flottans nio öfriga 1:a kl. pansarbåtar skulle betinga, eller 108,000 kronor.»

Dåvarande chefen för sjöförvarsdepartementet tillstyrkte på det lifligaste, att beloppet i fråga måtte beviljas. I den motivering, som förekommer i årets proposition rörande denna fråga, säger Kungl. Maj:t, att under den tid, som förflutit mellan marinförvaltningens framställning angående nyssnämnda anslags äskande — hvilken framställning af marinförvaltningen ingafs till Kungl. Maj:t i september 1905 — och början af år 1907, hade på detta område skett en så stor revolution, om jag får begagna ett sådant uttryck, att de apparater, som då voro påtänkta, icke ansågos tillfredsställande, utan att man för att anskaffa bättre sådana behöfde som påbröd på de 208,000 kronor, som år 1906 beviljats, få ett belopp, så stort, att anslaget uppginge till 550,000 kronor.

Om det nu är på det sättet, att Kungl. Maj:t, såsom Kungl. Maj:t år 1906 lofvade, försett fartygen Manligheten, Oskar II och Göta med dylika apparater, som äro af en oduglig typ, måste vi således allaredan nu skaffa nya apparater för dessa fartyg. Jag kan naturligtvis icke bedöma, af hvilken vikt och betydelse det för vår flotta är, att fartygen äro försedda med afståndsmätare och orderapparater, men det må förlåtas mig, om jag tycker, att utvecklingen har gått fort på detta område, när man år 1906 begär 208,000 kronor för anskaffande af ett visst slags dylika apparater, men så kort tid efteråt som år 1908 kommer och säger, att de ifrågasvarande apparaterna, som man likväl under flera år förut afprovat, äro odugliga och att man måste ha ytterligare 350,000 kronor för att skaffa andra, som duga. Det skulle alltså bli en kostnad af öfver en half miljon kronor för dessa orderapparater och afståndsmätare.

För några dagar sedan förekom en tidningsnotis, som förtäljde, att man uppfunnit en kanon af sådan effektivitet, att man kunde stå i London och bombardera Paris. Jag tror, att, medan vi vänta på resultaten af försöken med denna kanon, vi kunna spara in dessa 350,000 kronor. Ty huru går det med våra orderapparater å fartygen, om man t. ex. kommer med en dylik mördande tingest och vill operera mot oss. Utvecklingen går mycket hastigt på detta område, och därför synes det mig lämpligast, att Kungl. Maj:t tills vidare får använda de 160,000 kronor, som återstå af de 208,000 kronor, som beviljades år 1906, och med den summan fortsätta experimenten. Visserligen ha vi, såsom en talare nyss sade, utsikt till att, om vi vänta, det skall bli dyrare, men på samma gång ha vi då äfven utsikt att få tidsenliga apparater. Det är ju icke alls omöjligt, att Kungl. Maj:t om ett par år återigen kommer och säger: under den mellanliggande tiden, från 1908, och den tid, då anslaget skulle utgå, eller under år 1909, har inträffat en ny revolution på detta område, som gör, att de år 1908 föreslagna apparaterna äro odugliga.

För att sålunda gifva Kungl. Maj:t tillfälle att ännu en stund experimentera på detta område ber jag, herr talman, att få yrka afslag å framställningen om beviljande af dessa 350,000 kronor.

*Ang. orderapparater och afståndsmätare för flottans fartyg.
(Forts.)*

*Ang. order-
apparater och
afståndsmätare för
flottans
fartyg.
(Forts.)*

Herr Andersson i Västra Nöbbelöf: Jag skall be att få yrka bifall till statsutskottets förslag i förevarande punkt.

Härmed förklarades öfverläggningen slutad. Efter det herr talmannen framställt propositioner å de därunder gjorda yrkandena, blef utskottets hemställan af kammaren bifallen.

Punkterna 23—43.

Kammaren biföll hvad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkterna 44 och 45.

Lades till handlingarna.

§ 7.

Härefter föredrogos statsutskottets utlåtanden:

n:o 76, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående utbekommande af deposition till säkerhet för fullgörande af stadgade villkor för koncession å järnvägsanläggning från Ystad till Genarp;

n:o 77, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående utbekommande af deposition till säkerhet för fullgörande af stadgade villkor för koncession å järnvägsanläggning från Läckeby till Alsterbro; och

n:o 78, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning för kostnader för värderingar af vissa ingenjören Ernst Stridsberg samt Trollhätte pappersbruksaktiebolag tillhöriga byggnader och anläggningar m. m.

Hvad utskottet i nämnda utlåtanden hemställt blef af kammaren bifallet.

§ 8.

Ang. nya byggnader för telegrafverkets behof.

Därnäst förelåg till behandling statsutskottets utlåtande n:o 79, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande af byggnader för telegrafverkets behof i Stockholm och Göteborg.

Utskottet hemställde, att Riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts i förevarande proposition gjorda framställning, måtte

a) medgifva:

1:o) att för telegrafverkets behof finge inköpas tomterna n:is 3, 21, 22 och 25 i kvarteret Jericho i Stockholm för 646,000 kronor, och att å nämnda tomter finge uppföras en telefonstationsbyggnad för en kostnad ej öfverstigande 914,000 kronor;

2:o) att å telegrafverket tillhörig tomt i Göteborg finge uppföras en stationsbyggnad för en kostnad ej öfverstigande 1,251,000 kronor;

Ang. nya byggnader för telegrafverkets behof.
(Forts.)

3:o) att för gäldande af den vid tillträdet förfallna del af köpeskillingen för tomterna i kvarteret Jericho i Stockholm äfvensom för byggnadsarbetenas påbörjande å samma tomter finge användas de för utvidgning af telegrafverkets lokaler i Stockholm reserverade medel, 500,000 kronor, äfvensom det belopp, 500,000 kronor, som af det utaf 1907 års Riksdag anvisade byggnadslån å 3,000,000 kronor afsetts för stationsbyggnad i Stockholm; och

4:o) att för påbörjande af byggnadsarbetet i Göteborg finge användas det belopp, som, efter gäldande af köpeskillingen för den i nämnda stad inköpta tomt, återstode af de 900,000 kronor utaf samma byggnadslån, som afsetts för inköp af tomt och uppförande af stationsbyggnad i Göteborg; samt

b) bemyndiga riksgäldskontoret att tillhandahålla telegrafstyrelsen för uppförande af stationsbyggnader för telegrafverkets behof i Stockholm och i Göteborg ett lånebelopp af 1,280,000 kronor att, i mån af behof och sedan detta för hvarje gång blifvit af Kungl. Maj:t pröfvadt, af telegrafstyrelsen i riksgäldskontoret lyftas och jämte ränta, motsvarande den ränteutgift, som genom berörda belopp öfverlämnande till telegrafstyrelsen förorsakades riksgäldskontoret, inom tjugu år från första lyftningsdagen återgäldas medelst afbetalningar, i den mån telegrafverkets medel därtill lämnade tillgång, dock så att dylika afbetalningar borde en månad förut af telegrafstyrelsen för riksgäldskontoret tillkännagifvas.

Reservationer hade dock afgifvits af herrar *Pehrson* i Törneryd, *Persson* i Stallerhult, *Sjö* och *Hammarlund*.

Vid föredragning till en början af utskottets hemställan i mom. a) 1:o lämnades på begäran ordet till:

Herr *Sjö*, som anförde: Herr talman, mina herrar! Såsom herrarne af betänkandet finna, har jag jämte några kamrater inom utskottet reserverat mig mot det beslut, hvartill utskottet kommit, och jag vill fördenskull nu vid ärendets föredragning angifva de skäl, hvarför jag varit med om denna reservation.

Utaf betänkandet framgår, att priset på denna tomt skulle vara 646,000 kronor och taxeringsvärdet 600,000 kronor. En del af denna tomt, som ligger åt Regeringsgatan, är ganska värdefull, men hur värdefull den är, har man icke kunnat få upplysning om; men nog af, denna tomt är icke ensamt den, som innefattas i taxeringsvärdet, utan dessutom en annan, hvilken, som sagdt, är mycket värd, kanske lika med den sålda;

646,000 kronor äro ju ett ganska afsevärdt belopp för denna tomt; vi hörde här under remissdebatten af denna kungl. proposition

Ang. nya byggnader för telegrafverkets behof
(Forts.)

till utskottet, att tomtens försäljning var annonserad under sommaren, och det har kommit till min kännedom, att under tiden uppträdde folkskoleöfverstyrelsen här i Stockholm och bjöd för tomten efter 17 kronor kvadratfoten. Sedermera fortsatte de dåvarande ägarne af tomten att annonsera, när folkskoleöfverstyrelsen icke ansåg sig vilja köpa tomten för det priset. Under gången af annonseringen under sommaren uppträdde ett par ingenjörer, och de köpte tomten för ett pris af 18 kronor kvadratfoten, och dessa personer sålde den sedan till telegrafstyrelsen och fingo ungefär 26 kronor kvadratfoten; de tjänade sålunda på den affären i en kort handvändning nära 200,000 kronor.

Inom utskottet, när denna fråga förehades till afgörande, upplyste två ledamöter, stockholmare, som sitta i stadsfullmäktige och som äro mycket erfarna i tomtvärden och tomtköp, emedan de deltagit i sådana frågars behandling under en lång följd af år, att det är mycket för mycket för tomten, och de trodde, att om man afslog detta förslag, så skulle man kunna köpa en tomt lika fördelaktigt och måhända lika väl belägen till ett betydligt billigare pris. Under sådana förhållanden är det icke underligt, att man ställt sig tveksam om att kunna bifalla ett sådant förslag som det nu föreliggande, hvarför vi också ha reserverat oss mot detsamma under den förhoppning, att om Riksdagen nu afslår detsamma, så skall frågan i ett nytt förslag komma tillbaka från telegrafstyrelsen, därest densamma ovillkorligen behöfver skaffa en ny tomt för ombyggnad, och då måhända med ett lika välbilaget läge och till ett fördelaktigare pris än det nu föreliggande. Ja, mina herrar, det är med anledning af dessa i korthet sagda skäl, som jag kommer att yrka afslag å den föredragna punkten.

Herr Starbäck: Ja, herr talman, jag skulle icke vilja taga kammarens tid längre i anspråk med afseende å denna fråga, men då nu yrkats afslag å framställningen, är jag tvungen att göra det och yttra några ord.

Historien om detta tomtköp är ungefär följande: Riksdagen afslog 1906 Kungl. Maj:ts hemställan om inköp af allmänna bolagets telefonnät. Innan detta ärende var afgjort, var det för telegrafstyrelsen omöjligt att gå i någon som helst författning om undersökning, huruvida någon ny tomt behöfdes. Då måste den nämligen räkna med möjligheten af inköp af Allmänna Telefonbolagets nät och byggnader. Omedelbart efter det att Riksdagen fattat detta beslut, öfverlämnade telegrafstyrelsen åt professor Clason att göra undersökningar och ritningar för att se till, huruvida telegrafverkets egendom i kvarteret Æolus — dess nuvarande egendom — skulle vara tillräcklig. På våren 1907 öfverlämnade denne ärendet till telegrafstyrelsen med förklaring, att han till följd af mycket arbete, bland annat med Nordiska museet, vore förhindrad att fullfölja uppdraget. Då såg sig telegrafstyrelsen om efter en annan arkitekt och

fann en sådan i Aron Johansson, densamme som byggt riksdags-
huset. Denne gjorde upp ett par, tre olika förslag för att försöka
få in allt som behöfdes i de egendommar, som telegrafverket ägde i
kvarteret Æolus, men detta befanns vara omöjligt. På grund af
de erfarenheter, som de af telegrafstyrelsen utsända personerna gjorde
under den utländska resa, som jag förut vid remissdebatten i detta
ärende omnämmt, hvilken företogs i det, såsom mig synes, viktiga
syftet att undersöka de utländska stora stationerna, ordnade efter
det moderna centralbatterisystemet, fann telegrafstyrelsen, att en ny
tomt vore behöflig. Då hade redan denna nu ifrågavarande tomt
försålts till firman Dorph & Höög, som gifvit en afsevärdt stor
summa, cirka 80,000 kronor mer än det, förra ägaren gifvit. Vid
denna tid uppdrog telegrafstyrelsen åt en af sina tjänstemän att söka
få reda på en lämplig tomt, belägen på det ställe, där telefonnätets
utveckling ansågs komma att bli särskildt storartad. Denne fick
då denna tomt på hand under två dagar. Det fanns nämligen sam-
tidigt äfven en annan spekulant. Det gällde då, huruvida denna
tomt skulle gå telegrafverket ur händerna eller det skulle få den-
samma. Han tog, som sagdt, köpet på hand på två dagar, men då det
sedan skulle fastställas af telegrafstyrelsen, måste han omnämna, att
det icke var en privat affär, utan att det var staten som skulle ha
tomten. Då började ägarne att fundera, om de icke kunde få litet
mer för sin tomt, men eftersom ett ord var sagdt, fick telegrafverket
tomten på hand för den summa, som i Kungl. Maj:ts proposition
är nämnd, och telegrafstyrelsen fick ett villkorligt köpekontrakt till
stånd, hvilket gäller till den 1 juli.

Jag ber att få fästa herrarnes uppmärksamhet på, att om staten
genom ett af sina organ förklarar sig behöfva en tomt, säger att
den passar, men måste, eftersom Kungl. Maj:t och Riksdagens bifall
kräfves, ha den under den och den tiden på öppet köp, så är detta
icke och kan icke vara detsamma, som om herr Sjö kommer och
säger: Jag vill köpa den här tomten, ni får pengar i morgon. Detta
är ju en helt annan sak, det torde hvar och en nödgas medgifva.

Så ber jag herrarne taga reda på, hur denna tomt ser ut. Det
är en mycket stor tomt, till formen är den ovanligt regelbunden,
och den har ett för ändamålet alldeles briljant läge mellan två gator,
något som just för telegrafverkets behof är af stor betydelse. Den
är vidare billig just därför, att de hus, som finnas på densamma,
icke äro så stora och därför icke kosta så mycket att riva ned;
den har en grund, så beskaffad, att då telegrafverket för denna
telefonstation behöfver en nedschaktning ända till 7 meter, denna
dyrbara källareanläggning betalas genom försäljningen af det grus,
som därvid måste borttagas. Vidare är tomten af den storleken,
att den för mycket afsevärd framtid tillgodoser telefonnätets och
telefonverksamhetens utvidgningsbehof. Under tiden kommer telegraf-
verket att uppbära de hyresbelopp, som kunna erhållas genom att
till bostäder och andra ändamål aptera de lokaler, som icke för

*Ang. nya bygg-
nader för tele-
graferverkets
behof.
(Forts.)*

Ang. nya byggnader för telegrafverkets behof.
(Forts.)

ögonblicket äro behöfliga för telegrafverket. Slutligen har den, som jag nämde, ett lämpligt läge. Läget måste vara just i denna stadsdel; en förskjutning af tomten på ett eller annat hundratal meter skulle genom ledningarnas förlängning i synnerligt hög grad fördyra anläggningskostnaderna. Jag tror verkligen, mina herrar, att det skulle vara högst riskabelt, om kammaren skulle vilja taga på sitt ansvar att här bifalla ett afslagsyrkande.

Den förre talaren replierade på ett par synnerligen erfarna män inom Stockholms stadsfullmäktige. Ja, det är intet att säga om den saken, utan jag instämmer i att de äro mycket erfarna. Men jag vädjar till deras erfarenhet, som nyss framträd i stadsfullmäktige, då de själfva måste erkänna, att de försummat ett tillfälle, och jag minnes, att herr Hammarlund använde uttrycket, att han med sorg måste bita i det sura äpplet. Stadsfullmäktige hade för några år sedan försummat att inköpa en tomt, som då var dem bjuden för mycket billigt pris, och nu måste de köpa den mycket dyrare. Jag tror, att om herr Sjös yrkande bifalles, det är mycket möjligt, ja, jag vågar säga sannolikt, att Riksdagen om ett eller annat år står inför tvånget att för en mycket större summa köpa en tomt för det afsedda ändamålet.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hammarlund: Herr talman! Jag har i likhet med några andra ledamöter af statsutskottet reserverat mig vid denna punkt. För min del innebär reservationen icke ett bestämdt yrkande på afslag, utan afsikten med densamma har egentligen varit att stryka under, att i motiveringen bort starkare hafva betonats, att telegrafstyrelsen här handlat på ett sätt, som näppeligen kan försvaras. Genom dess brist på förutseende har ovillkorligen statsverket ådragits en ökad utgift på bortåt 200,000 kronor.

Den föregående ärade talaren har lämnat en kort historik af denna fråga, och han menade, att det icke varit möjligt för telegrafstyrelsen att föra fram saken tidigare. Jag är af annan mening. Herrarne torde erinra sig, att i fjol inom Riksdagen förelåg ett förslag om inköp af de telegrafverkets pensionskassa tillhöriga fastigheterna, som ligga i samma kvarter som telegrafstyrelsens egen tomt, kvarteret Æolus mellan Skeppsbron och Österlånggatan. Då sade telegrafstyrelsen i sin motivering för detta förslag, att det nya hus, som där skulle uppföras, tillsammans med den telegrafverket tillhöriga egendomen n:o 2 Skeppsbron skulle lämna fullt tillräckliga lokaler för så väl telegraf- och telefonstationerna som äfven styrelsen. Riksdagen trodde härpå och biföll förslaget om detta köp. Telegrafstyrelsen meddelade tillika — och detta var skrifvet redan i november 1906 — att ritningar voro under utarbetande. När Riksdagen lämnade sitt medgifvande till köpet, borde väl telegrafstyrelsen skyndsamt gått i författning om att få utredt, huruvida de köpta egendomarna voro tillräckliga för den ifrågasatta stora telefonstationen

i Stockholm. Men härmed dröjde den, och under tiden yppade sig tillfälle att köpa dessa tomter. De såldes i februari 1907 för omkring 15 kronor kvadratfoten och voro under våren 1907 genom annons i tidningarne offentligt utbudna för ett pris af 18 kronor kvadratfoten. Men telegrafstyrelsen fäste intet afseende härvid. Först sedan dessa tomter i augusti 1907 sålts till annan person, började telegrafstyrelsen fundera på, om de icke kunde vara lämpliga för telegrafverket. Då betingade de ett pris af 25 kronor kvadratfoten, och då smakade det styrelsen att köpa dem. Förut, då de kunnat erhållas billigare, tyckte styrelsen, att det icke var något att reflektera på. De egendomar, som köptes i fjol, innehålla icke mera än 933 kvadratmeter, och styrelsen kom senare till visshet om att där icke skulle finnas plats för mer än 27,000 abonnenter, men att det behöfdes plats för 50,000 abonnenter, d. v. s. nära dubbla antalet. Är icke detta en sak, som telegrafstyrelsen, hvilken det ju tillkommer att närmast ha reda härpå, borde långt förut varit på det klara med? Det var, som sagdt, 933 kvadratmeter som köptes i fjol, men nu föreslår man att inköpa öfver 2,200 kvadratmeter. Det är en väsentlig skillnad, och att man under några höstmånader kan komma underfund med, att behofvet är så afsevärdt mycket större, är sannerligen förvånansvärdt.

Nu säger herr Starbäck, att det är svårare för telegrafstyrelsen än för en enskild att träda i underhandliag om inköp af tomter. Ja, det beror på hur styrelsen sköter den saken. Jag vill erinra därom, att i fjol, då det gällde inköp af tomter i Göteborg, Norrköping, Landskrona, Örebro och Västerås, icke förelåg något bestämdt förslag om att staten skulle inköpa vissa särskildt angifna tomter, utan telegrafstyrelsen begärde ett rundt belopp att ställas till dess förfogande till inköp af till byggnadstomter lämpliga fastigheter i de ifrågavarande städerna. Om styrelsen hade varit förtänksam, hade den långt förut kunnat haft klart för sig, att fastigheterna vid Skeppsbron icke räckte, och då borde styrelsen gått in till Kungl. Maj:t och Kungl. Maj:t till Riksdagen och begärt ett större belopp till inköp af tomter i Stockholm att användas för den nya telefonstationsbyggnaden härstädes. Man hade icke behöft säga, att det skulle vara de eller de tomterna. I sådant fall är det min öfvertygelse, att Riksdagen beviljat detta anslag, och då hade styrelsen haft fullt fria händer och kunnat passa på tillfället att köpa för billigt pris.

Nu säger, som herrarne se, telegrafstyrelsen här på sidan 15, att de tomter, som äro i fråga, icke betingat något oskäligt pris, och litet längre ned på samma sida heter det, att det aftalade priset måste anses synnerligen skäligt. Det har dock konstaterats, att detta pris är bortåt 200,000 kronor högre än hvad de såldes för några månader tidigare, och helt nyligen har i denna trakt sålts en tomt väsentligt billigare. Huru telegrafstyrelsen då kan säga, att detta pris är synnerligen skäligt, det är verkligen förvånansvärdt. Herr statsrådet och chefen för civildepartementet använder icke samma

Ang. nya byggnader för telegrafverkets behof.
(Forts.)

Ang. nya byggnader för telegrafverkets behof.
(Forts.)

uttryck, utan han säger å sid. 34, att detta pris i och för sig icke är billigt, men han åberopar taxeringsvärdet 600,000 kronor, och då anser han det icke vara för högt utan anser sig böra tillstyrka antagandet af anbudet. Nu är det alldeles tydligt, att när dessa tomter såldes i augusti 1907 för 465,036 kronor, kan taxeringsvärdet nu omöjligt vara 600.000 kronor. Det har också visat sig, att detta var en s. k. misskrifning, för öfrigt icke den enda misskrifning, som förekommer i propositionen, ty eftersom jag talar om misskrifning, kan jag påpeka en annan sådan. Det talas i propositionen om Stockholms stads medgifvande att få lägga telefonkablar i gatorna, och att detta medgifvande skulle ha lämnats den 9 december 1907. Det roade mig att i dag skaffa in dessa handlingar från stadsfullmäktige. Af dessa fann jag att det var den 2 april 1907, som stadsfullmäktige lämnat detta medgifvande. Här äro sålunda flera oriktiga uppgifter, och synbarligen har denna framställning kommit till i största hast. Telegrafstyrelsen har nog känt sig förbryllad inför de stigande tomtpriserna och därför skyndat att söka reparera sina föregående försummelser.

Nu är frågan, hvad man här skall göra. Intet är vanskeligare än att yttra sig om tomtpriser i Stockholm. För min del tors jag ej bestämdt påstå, att telegrafverket skall kunna komma öfver lämpliga tomter för billigare pris än detta, och därför vågar jag icke heller göra något yrkande, men har icke kunnat underlåta att med anledning af hvad som förekommit påpeka det besynnerliga förfarandet af telegrafstyrelsen i denna angelägenhet.

Herr Juhlin: Herr talman! Jag är delvis förekommen af herr Hammarlund. Men jag anser denna affär vara så märklig, att jag icke kan underlåta att säga några ord.

Detta köp bör ses mot bakgrunden af nuvarande affärstillstånd i Stockholm inom byggnadsbranschen. Om man kommer ihåg hvilken kris, som råder inom penningmarknaden för att anskaffa penningar till nybyggnader och för att fullborda påbörjade nybyggnader med mera, då blir man verkligen förvånad, när man finner, att telegrafstyrelsen träffat aftal med ett par byggmästare och gjort upp om en afträdes-summa, som går upp till bortåt ett par hundratusen kronor i en mycket svår penningtid. Jag tror icke, att det kan framföras skäl för ett sådant tillvägagående, som jag finner vara i hög grad klander-värdt. Det är nog möjligt, att vi få bita i detta sura äpple, men vi böra icke göra det utan att framställa våra anmärkningar i detta fall.

Den erfarenhet jag har i byggnadsbranschen säger mig, att det pris, som dessa säljare betalt, är för högt. Men skall man då höja detta pris med bortåt 6 å 7 kronor kvadratfoten, så förefaller mig detta pris i hög grad oskäligt. Jag vill icke förneka, att det är ett annat förhållande, då staten och det allmänna skall köpa, än när de enskilde köper. Det kan icke hjälpas, att i förra fallet i

allmänhet måste betalas mera. Men här förefaller mig skillnaden vara så stor, att den är alldeles orimlig.

Nu kan man fråga: hvad skall hända, ifall Riksdagen afslår detta aftal? Ja, enligt min uppfattning skulle icke något annat hända, än att säljarne skulle med tacksamhet sätta ned sina anspråk väsentligt och blifva glada öfver att komma ifrån denna affär i alla fall. Jag är icke tillräckligt inne i frågan och har icke fått kännedom om, hvad statsutskottet bör ha fått reda på, huruvida här föreligga några egentliga svårigheter för telegrafverket för sådant förhållande, att något köp icke skulle komma till stånd vid denna riksdag. Men i hvarje fall kan jag icke underlåta att säga, att jag finner det i hög grad förvånande, att denna affär just i sådana här penningtider kunnat göras upp med så betydande vinst för säljaren. För att bedöma frågan, tror jag, att man borde ha närmare reda på, hur telegrafverket möjligen ämnar utnyttja denna tomt, hvilket jag icke känner. Det är möjligt, att tomten är exceptionellt fördelaktig därigenom, att den genomgår ett kvarter. Men vi måste komma ihåg, att det är mycket smala gator här, och att byggnadsstadgan för Stockholms stad icke medgifver högre byggnader än trevåningshus, och skall man få uppföra byggnader till större höjd, så måste man göra en uppoffring af den mark, som man köpt såsom byggnadsmark. När herr Starbäck anförde, att grunden skulle vara så fördelaktig, att man skulle kunna sälja grus och sådant, hvarigenom grundläggningskostnaderna skulle bli betäckta, så är väl ett sådant påstående, med förlof sagdt, något naivt. Jag medger, att grunden på Brunkebergsåsen är fördelaktig, men att man skulle kunna göra någon besparing genom försäljning af grus och sand, det tillåter jag mig att betvifla.

Icke heller jag vill göra något yrkande på afslag, då icke något sådant är framställt af reservanterna från statsutskottet.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet greve Hamilton: Herr talman! Jag ber att få betyga båda de sista ärade talarne min tacksamhet, därför att de icke i likhet med herr Sjö framställt något afslagsyrkande, utan oaktadt de väsentliga anmärkningar, som de hvar för sig framställde, likväl ansågo, att man får, såsom en ärad talare uttryckte sig, »bita i det sura äpplet». Och det tror jag verkligen, att man här måste göra. Vi kunna vara alldeles vissa om, att om detta köp verkligen skulle afslås, så skulle det icke resultera i annat än förlust för statsverket. Jag är icke tillräckligt inne i telefontekniken för att kunna bedöma riktigheten af det stränga omdöme, som fälldes särskildt af herr Hammarlund rörande skyldigheten och möjligheten för telegrafverket att redan tidigt i fjol inse, att en byggnad i kvarteret Æolus icke skulle vara tillräcklig. Jag tror, att man skall vara ganska mycket sakkunnig för att kunna bedöma, om det var ett fel, som då begicks. Jag tycker dock, att herrarnes omdöme om telegrafstyrelsens förfarande

Ang. nya byggnader för telegrafverkets behof.
(Forts.)

vid detta tillfälle är väl strängt. men jag erkänner, att man därom kan ha delade meningar. Däremot synes det mig litet egendomligt, att man här skulle vilja framkasta, att denna tomt icke skulle vara lämplig och i och för sig för dyrt betald. Man får väl bedöma frågan, huruvida den är för dyrt betald, icke ur synpunkten, om den förste säljaren förtjänat så mycket mindre än de andra, utan om tomtens pris i förhållande till priset för andra tomter i trakten måste anses för högt. Jag ber kammaren besinna, att tomten i fråga måste vara af en alldeles exceptionell beskaffenhet. Man kan icke taga hvilka tomter som helst för detta ändamål. De må gärna ligga vid en bakgata, men förhållandena med afseende på grund och annat måste vara af särskild beskaffenhet. Arkitekten Johansson, som väl dock får anses särskildt sakkunnig, har lämnat ett utlåtande, som slutar med följande ord:

»Min öfvertygelse är, att kungl. telegrafstyrelsen svårligen kan finna tomtplats för en så stor anläggning, som bättre uppfyller de villkor, som i fråga om möjligheten till bästa utnyttjande och ernående af bästa tekniska resultat böra ställas på en tomt, afsedd för byggnad för en telefonhufvudstation i enlighet med styrelsens program, än den nu föreslagna i kvarteret Jericho. — Priset för tomten är icke högt, utan tvärtom moderat, hvilket ju lätt kan bevisas genom jämförelse med tomtpriset i grannskapet. — Vid bedömandet af priset bör äfven grundens beskaffenhet tagas med i räkningen.»

Jag har, som jag redan vid remissdebatten nämnde, tagit reda på priserna i trakten, och enligt Stockholms rådhusrätts lagfartsprotokoll förhåller det sig så — jag håller mig endast till förhållandena under år 1907 — att, under det att den tomt, som statsverket köpte, skall betalas med 283 kronor 50 öre kvadratmetern, ingen tomt i trakten betingat lägre pris än 289 å 331 kronor kvadratmetern. Nu är det visserligen sant, att man kan göra den invändningen, och jag har också hört den göras, att många af dessa tomter, som betalas så högt — flera af dem voro för små och kunde därför icke komma i fråga — voro försedda med goda hus, som hade ett betydligt värde. Men för telegrafverket betyder detta mycket litet, ty telegrafverket måste bygga på ett särskildt sätt och kan icke använda husen utan vidare. Husen må vara så bra som helst, så måste telegrafstyrelsen likväl rifva dem, och har tomten ett fördelaktigt läge med präktiga bostadshus, så bidrager detta till att priserna springa upp ännu mera.

Såväl herr Hammarlund som den siste ärade talaren äga ju stor erfarenhet i frågor rörande tomtköp och dylikt, och jag vill därför icke diskutera med dem, huruvida man kunnat anordna denna sak annorlunda. Jag är dock, som sagdt, tacksam för, att de ha den uppfattningen, att förslaget, sådant det nu föreligger, är nödvändigt. Vill icke kammaren nu gå in därpå, så fruktar jag, att det kommer att gå, såsom en föregående talare antydt: frågan kommer igen, och

då blir köpet dyrare, hvarjämte man uppskjuter en reform, som — och däri torde herr Hammarlund gifva mig rätt — för Stockholms innevånare är ett mycket högt efterlängtadt mål, nämligen möjligheten att kunna erhålla billigare bostadstelefoner. Det är endast dessa synpunkter jag velat framhålla.

*Ang. nya byggnader för telegrafverkets behof.
(Forts.)*

Öfverläggningen var härmed slutad. Efter af herr talmannen gifna propositioner i ämnet biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. a) 2:o—4:o) och mom. b).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

§ 9.

Konstitutionsutskottets utlåtande n:o 8, i anledning af väckt motion om ändring af § 1 mom. 4 tryckfrihetsförordningen, föredrogs härefter; och yttrade därvid

Ang. motion om ändring i tryckfrihetsförordningen.

Herr Hildebrand: Herr talman, mina herrar! Hvad denna motion går ut på, är ju att få en sådan bestämmelse, att, om en tidnings ansvarige utgifvare blir dömd till urbota bestraffning för brottslig gärning, han ej skall äga »att under strafftiden befatta sig med tidningens utgifvande», såsom motionärerna formulerat det, eller, som reservanterna uttryckt sig, »vara skriftens utgifvare».

Konstitutionsutskottet har i sin motivering för afslag uttalat, att här gifvetvis föreligger en brist i vår tryckfrihetsförordning, och detta har jag här velat understryka. Det kan naturligtvis ej lända till att öka pressens anseende, det kan ej heller tjäna något förnuftigt ändamål, att en tidnings ansvarige utgifvare, som blir dömd till urbota bestraffning, medan han sitter i fängelset, skall vara ansvarig utgifvare för skriften. Om det skall ligga någon mening i ansvarigheten, bör väl det ordnas så, att den, som är ansvarig, också kan på något sätt göra sin mening gällande vid skriftens utgifning, men det är ju alldeles klart, att detta endast i mycket ringa utsträckning kan ske med den, som sitter i fängelse. Nu har utskottet påpekat, att om man bifölle motionärens hemställan, så borde man äfven taga med eller tänka på sådana omständigheter som att en ansvarig utgifvare kan hindras af sjukdom eller vistelse på utrikes ort. Häremellan ligger dock enligt min mening den principiella olikheten, att en ansvarig utgifvare kan fortfarande anse sig ha ansvar för skriftens utgifvande i högre grad, om han reser bort eller om han blir sjuk. Det finnes från samhällets sida då ingenting, som träder emellan för den anordningen, att han sätter en annan man i sitt ställe, som efter hans anvisning ser till skriftens utgifvande. Men det ligger något upprörande däruti, att, sedan samhället tvungits inskrida genom ådömande af fängelsestraff, den an-

Ang. motion om ändring i tryckfrihetsförordningen.
(Forts.) svarige utgifvaren dock icke förhindras från att taga befattning med skrifterna. Det förefaller mig således, att den brist i vår tryckfrihetsförordning, som här föreligger, verkligen är betydande. Men jag kan ge utskottet rätt därutinnan, att ifrågavarande »oegentlighet» såsom utskottet säger, blott är en detalj i hela det system, som hos oss gäller i fråga om ansvarighet för periodisk skrift. Jag kan därför ej komma från den uppfattningen, som synes vara delad af utskottet, att denna oegentlighet torde böra borttagas i samband med den revision af tryckfrihetsförordningen, som, om icke Riksdagen beslutar skrifvelse om en sådan i år, dock förr eller senare måste tränga sig fram.

Härtill kommer, att, enligt hvad jag inhämtat, Riksdagen torde ha att från Kungl. Maj:t vänta ett förslag till lag, innefattande ändring i 7 § i lagen angående straffarbetes och fängelsestraffs verkställande i enrum af den 22 juni 1906, ett lagförslag, som redan underkastats granskning af högsta domstolen. Då detta lagförslag ännu ej blifvit öfverlämnadt, men dess innehåll synes i vissa punkter åtminstone beröra samma ämne, som afses med föreliggande motion, anser jag mig äfven däraf förhindrad att här yrka bifall till motionen eller till reservationen. Jag har endast velat understryka, att här föreligger i vår tryckfrihetsförordning en verklig olägenhet, en olägenhet, som vid första tillfälle i samband med en revision af hela tryckfrihetsförordningen bör afhjälpas. Jag har, herr talman, intet yrkande att framställa.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 10.

Ang. kontroll öfver lagars och författningars efterlefnad inom armén och flottan. Till afgörande förelåg vidare konstitutionsutskottets utlåtande n:o 9, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående åvagabringande af en effektiv kontroll öfver lagars och författningars efterlefnad inom armén och flottan.

I anledning af en inom Andra Kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion af herrar *K. A. Staaff, G. N. T. af Callerholm, F. Berg* i Stockholm, *E. Beckman* i Djursholm, *V. L. Moll, K. G. Karlsson* i Göteborg, *J. G. Pettersson* i Södertälje, *J. Ericsson* i Vallsta, *J. Ström, G. Jansson* i Krakerud, *S. H. Kvarnzelius, J. Bromée* i Billsta, *A. Henricson, K. Starbäck, A. Viklund* och *J. T. Larsson* i Lund hemställde utskottet, att Riksdagen måtte besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta allsidigt utreda frågan om åvagabringande, genom utvidgande af redan befintliga institutioner eller genom upprättande af ett särskildt ämbete eller annorledes, af en effektiv kontroll öfver lagars och författningars efterlefnad inom armén och

flottan samt för Riksdagen framlägga förslag till de ändringar i gällande grundlagar, hvartill utredningen gifve anledning.

*Ang. kontroll
öfver lagars
och författ-
ningars efter-
lefnad inom
armén och
flottan.
(Forts.)*

Vid utlåtandet fanns emellertid reservation fogad af herrar *K. H. Blomberg, E. H. Behm, T. A. Säve, G. F. Östberg, S. Clason, J. F. Nyström, K. H. von Mentzer* och *C. H. Björck*, hvilka ansett utskottet böra föreslå, att herr Staaffs m. fl. motion icke måtte för- anleda någon Riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter ordet begärdes af:

Herr Hildebrand, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Det nu föreliggande utlåtandet från konstitutionsutskottet synes mig kräfva en behandling ur två synpunkter, nämligen ur en mera allmän konstitutionell synpunkt och ur en mera praktisk. Här förefinnes i utskottets motivering en punkt, som synes mig vara ägnad tilldraga sig en mer än vanlig uppmärksamhet. Det heter nämligen på midten af sid. 4 af utskottets utlåtande:

»Då utskottet emellertid håller före, att en kontroll i förevarande afseende bör, därest genom densamma medborgarnes rätt och bästa skall behörigen tillvaratagas, i hufvudsak utgå från Riksdagens sida och verkställas af något dess organ, tvekar utskottet icke att såsom de utvägar etc».

Det synes mig, att utskottet här formulerat en i vår konstitution okänd sats om fördelningen mellan regeringens och Riksdagens befogenhet. Här säges uttryckligen i denna punkt, att om medborgarens rätt och bästa skall behörigen tillvaratagas, skall det vara Riksdagen, som skall ingripa genom något sitt organ. Det heter dock i regeringsformen § 16, att Konungen bör rätt och sanning styrka och befordra, *vrångvisu och orätt hindra och förbjuda*. Den bestämmelsen, att Konungen bör orätt hindra och förbjuda, är väl samma sak, som här kallas att behörigen tillvarataga medborgarens rätt och bästa. Vår regeringsform öfverlämnar sålunda åt Kungl. Maj:t att vidtaga sådana åtgärder inom den af författningen uppdragna ramen, att orätt hindras. Det åligger Kungl. Maj:t att så göra; men här kommer nu konstitutionsutskottet och förklarar kategoriskt, att om medborgarens rätt och bästa skall behörigen tillvaratagas, så måste åtgärder därför i hufvudsak utgå från Riksdagens sida och verkställas af något dess organ. Här föreligger sålunda, såvidt jag kan finna, en brist på öfverensstämmelse, som är mycket förvånande. Detta är den allmänna anmärkning, jag här skulle vilja göra.

Utskottet har efter sin motivering kommit med den klämman, att utskottet hemställer, att Riksdagen må, med bifall till förevarande motion, besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta allsidigt utreda frågan om ävägbringande, genom utvidgande af redan befintliga institutioner eller genom upp-

*Ang. kontroll
öfver lagars
och författ-
ningars efter-
lefnad inom
armén och
flottan.
(Forts.)*

rättande af ett särskildt ämbete eller annorledes, af en effektiv kontroll öfver lagars och författningars efterlefnad inom armén och flottan samt för Riksdagen framlägga förslag till de ändringar i gällande grundlagar, hvartill utredningen gifver anledning.

Det synes emellertid egendomligt, att utskottet förordat en sådan skrivelse, då det ju icke kunnat vara utskottet obekant, att Kungl. Maj:t redan för några veckor sedan vidtagit en förberedande åtgärd i det med motionen afsedda syftet. På krigsministrernas fördragning med instämmande af chefen för sjöförvarsdepartementet och statsrådets öfriga medlemmar har nyligen en kommitté tillsatts i syfte och med uppdrag att utarbета förslag till sådana kontrollåtgärder, som kunna anses nödiga för den militära och sjömilitära förvaltningen, och att särskildt där utreda, i hvad mån civila personer ensamma böra omhänderhafva eller vara med om en sådan granskning. Nu går visserligen motionen längre, än hvad Kungl. Maj:t här gått. Af motionen framgår, att allt, som rör det militära området, skulle komma under den kontroll som här afses, under det att Kungl. Maj:t alldeles bestämdt undanskilt de rent militära åtgärderna, t. ex. sättet för öfningstidens användande, för anordnande af vapenöfningar o. d. I alla händelser är det uppdrag, Kungl. Maj:t gifvit de tillkallade personerna, mycket vidsträckt. Häri ligger ju ett alldeles bestämdt ställningstagande från regeringens sida till dessa frågor, det nämligen, att regeringen ej blott i allmänhet ansett, att något borde göras, utan äfven särskildt påpekat, att i fråga om förvaltningen kontroll med tillkallande af civila personer eller af endast civila personer kan vara lämplig. Valet af kommitterade synes äfven vara sådant, att det ger garanti för, att de synpunkter, som framhållas i motionen, verkligen komma fram. När nu detta Kungl. Maj:ts åtgörande blifvit känt, efter det motionen inlämnats, men tydligen innan utskottet fattat sitt beslut, synes det mig egendomligt, att utskottet kunnat tillstyrka en skrivelse. En skrivelse förefaller mig alldeles onödig med hänsyn till hvad Kungl. Maj:t redan åtgjort i saken, och innan man fått den förberedande utredning klar, som blifvit igångsatt. Jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka bifall till herr Blombergs m. fl. reservation.

Herr Staaff: Hvad först beträffar den af den föregående ärade talaren behandlade, af konstitutionsutskottet i dess motivering begagnade satsen, att »utskottet håller före, att en kontroll i förevarande afseende bör, därest genom densamma medborgarnes rätt och bästa skall behörigen tillvaratagas, i hufvudsak utgå från Riksdagens sida», så torde väl hans reflexioner i det afseendet få anses vara af öfvervägande akademisk art; något praktiskt intresse synas de mig alldeles icke äga. Det är ju alldeles klart, att hvad han där sagt kan besvaras med allenast ett enda ord; och det ordet heter: justitieombudsmannen. Det är väl tydligt, att om grund-

lagen eller grundlagsstiftarna ej i fråga om detta ämbetes anordnande resonerat just på det sätt, som konstitutionsutskottet nu resonerat, så skulle justitieombudsmannaämbetet aldrig kommit till, och då skulle någon justiteombudsman aldrig blifvit vald af Riksdagen. Nu är det ju möjligt, att den ärade talaren alldeles ogillar justitieombudsmannaämbetet. Han står ju i visst partiförhållande till en annan talare, tror jag, som förut visat sig icke äga så synnerligen stark känsla för justitieombudsmannaämbetet; men jag tror icke, att det finnes något af Riksdagens partier mer än möjligen unghögern, som ej anser, att justitieombudsmannaämbetet, så anordnad väl att märka som det hittills varit, med af Riksdagen vald innehafvare, är till nytta för medborgarna.

Vidare omtalade herr Hildebrand, att Kungl. Maj:t skulle vidtagit en förberedande åtgärd i det med motionen afsedda syftet, och att detta skulle vara tillräckligt, så att man nu ej borde skriva till Kungl. Maj:t. Ja, jag vill nämna, att den frågan ventilerades inom konstitutionsutskottet, där den väcktes af de medlemmar af utskottet, som sedan blefvo reservanter; men efter noggrant öfvervägande fann utskottet, att den utredning, som Kungl. Maj:t har anordnat, alldeles icke är af beskaffenhet att med säkerhet onödiggöra en sådan skrifvelse, som här ifrågasatts. Det är ju gifvet, att en skrifvelse icke är något annat än en skrifvelse; och om en skrifvelse sådan som denna komme till stånd genom kamrarnas samstämmande beslut, så skulle densamma icke på något sätt kunna inverka hämmande eller hindrande på den af regeringen igångsatta utredningen, annat än för den händelse att denna utredning åsyftade något mindre än hvad skrifvelsen gör, och att den i skrifvelsen uttalade önskan komme i vägen för det syftemål, som låge under utredningen. Huru härmed förhåller sig, känner jag icke, ty jag vet icke, hvad regeringen åsyftar med sin utredning; men det förefaller mig dock bra egendomligt, om Andra Kammaren, som redan tre gånger med stora majoriteter eller t. o. m. utan meningsskiljaktighet, tror jag, antagit förslag i sådani syfte, som i motionen framhålles, nu skulle på det svaga skäl, som den föregående ärade talaren anför, ändra sin ståndpunkt i detta afseende. Jag föreställer mig, att inom denna kammare väl icke kan råda så olika åsikter nu mot de föregående gånger, då detta förslag varit före och antagits, därom att en permanent och effektiv kontroll öfver militärväsendet är erforderlig; och jag tillåter mig därför, herr talman, att hemställa om bifall till utskottets framställning.

Herr Hildebrand: Herr talman! Det är förvånande, att den föregående talaren endast såsom ett lärdt och opraktiskt resonemang vill afvisa hvarje belysande af åtgärder, som kunna tendera till att förrycka vår nuvarande författning. Det borde väl dock vara klart, att just sådant belysande hör till det viktiga, som Riksdagen har att företaga, och att, när någon sådan åtgärd är ifrågasatt,

*Ang. kontroll
öfver lagars
och författ-
ningars efter-
lefnad inom
armén och
flottan.
(Forts.)*

*Ang. kontroll
öfver lagars
och författ-
ningars efter-
lefnad inom
armen och
flottan.
(Forts.)*

en granskning är väl på sin plats; och en granskning blir då ej endast af teoretisk art, utan den kan äfven få praktisk betydelse.

Herr Staaff ansåg, att han kunde tillbakavisa mina påpekanden därmed, att vi äga justiteombudsmannainstitutionen. Ja visserligen; men vi äga också en justitiekanslersinstitution. Det tillkommer Kungl. Maj:t i främsta rummet att vaka öfver och tillhålla ämbetsmännen att fullgöra sina skyldigheter; och den åtgärd, som Riksdagen sedan vidtager genom att utse en justitieombudsman, den åtgärden afser endast att supplera där en suppling kan erfordras. Men detta är något annat än den i konstitutionsutskottets motivering uttalade satsen, att medborgarnas rätt och bästa ej kan tillvaratagas, om ej Riksdagen ingriper. Först och främst är det naturligtvis Kungl. Maj:ts skyldighet att ingripa och tillse, att ej orätt sker; men om man därvid ej låter Kungl. Maj:t erhålla den nödiga befogenheten, då får man det divisionsansvar, hvarom en gång i medkammaren talades på ett sätt, som vunnit allmän anklang. Det torde väl ej råda mer än en mening därom, att det närmast åligger regeringen att tillse, att lagar och förordningar efterlefnas; sedan kommer gifvetvis Riksdagens kontroll öfver regeringen såsom ett nödvändigt led i statsmaskineriet. Men satsen i konstitutionsutskottets motivering innebär, såvidt jag kan finna, något annat och mera.

I detta sammanhang kom herr Staaff med ett skäl eller en tillstymmelse till skäl, som något öfverraskade mig. Han undrade, om jag möjligen hörde till dem, som ogillade hela justitieombudsmannainstitutionen, och nämnde något om att jag stode, såvidt han visste, i partiförhållande till en annan ledamot af kammaren, som skulle ogilla denna institution. Ja, ännu hafva vi icke i allmänhet kommit så långt här i Riksdagen, att den enskilde medlemmen är bunden af partiband, åtminstone ej på den sida, som jag tillhör. Men eftersom nu detta kommit fram, så vill jag såsom min egen uppfattning nämna, att jag sätter justitieombudsmannainstitutionen mycket högt, att jag anser, att den är ett synnerligen viktigt och godt led i vår författning, men att dess uppgift är att supplera regeringens och regeringsorganens kontroll.

Det kunde ej heller annat än väcka min öfverraskning, att det var för herr Staaff okänt, hvad regeringen äsyftade med tillkallandet af sakkunniga för den utredning, som jag tillät mig påpeka. Krigsministerns motivering i hans uttalande till statsrådsprotokollet har dock varit återgifven i flera tidningar; och däri heter det bl. a., efter ett påpekande af att nya förvaltningsföreskrifter fastställts och att äfven civila personers biträde påkallats för att kontrollera militära förvaltningsåtgärder: »Ytterligare åtgärder i dessa hänseenden äro dock behöfliga, och tiden synes mig vara inne för härmed sammanhängande frågor upptagande till ytterligare behandling. I hvad mån personer, som ej tillhöra krigsmakten, böra anlitas för att kontrollera militära förhållanden eller samarbeta med militära myn-

digheter i afseende på förvaltningen, de värnpliktiges underhåll, inkvartering och vård under öfningstiden m. m., synes mig, för att eventuella bestämmelser härom skola från början gå i rätt riktning, böra göras till föremål för särskild utredning. Det är emellertid att märka, att, därest den sålunda ifrågasatta kontrollen skall vara verkligen gagnande för och hälsas med tillfredsställelse af såväl folket i dess helhet som dess krigsmakt, densamma måste blifva framför allt tillförlitlig. Detta förutsätter, såvidt jag kan förstå, med nödvändighet, att den ifrågavarande kontrollen omfattar endast de områden af den militära verksamheten, där en dylik tillförlitlig kontroll kan åstadkommas. En följd häraf är, att den icke bör omfatta det rent fackmässiga militära arbetet, utan begränsas till de verksamhetsgrenar inom krigsmakten, där en nyttig och tillförlitlig kontroll eller ett gagneligt samarbete i nu angifna afseenden verkligen kan åstadkommas. Utredningen bör således hafva till ändamål att inom sålunda angifna gränser klargöra, i hvad mån kontroll af eller samarbete med civila personer lämpligen bör inom det militära området äga rum, omfattningen af dylik kontroll eller samarbete samt organisationen däraf.»

Det uppdrag, som de tillkallade fått, är på detta sätt mycket vidsträckt; och äfven personvalet synes gifva garanti för att motionens synpunkter skola komma fram, i det att de kommitterade bland annat utgöras af, från denna kammare, herrar Larsson i Lund och Carl Persson i Stallerhult. Det synes mig därför, som sagdt, ganska egendomligt om, sedan dessa sakkunnige tillkallats och innan de hunnit afsluta sin förberedande utredning, Riksdagen skulle komma med en skrivelse.

Herr Staaff anförde såsom ett skäl, hvilket borde taga denna kammare, att kammaren borde vidhålla sitt förut fattade beslut. Ja, det borde kammaren naturligtvis hafva gjort, om ej denna Kungl. Maj:ts åtgärd kommit emellan; men såsom frågan nu ligger, synes en skrivelse till Kungl. Maj:t vara alldeles onödig.

Herr Staaff: Herr Hildebrand menar, att en fråga, hvarom konstitutionsutskottet föreslagit Riksdagen att skriva till Kungl. Maj:t. redan befinner sig under utredning till följd af Kungl. Maj:ts åtgärder. På samma gång klandrar han mig, därför att jag i viss mån tyckt, att det var onödigt, att han begynte sitt resonemang med åtskilliga teoretiska funderingar; och han säger, att det vore märkvärdigt, om man icke skulle hafva anledning att reflektera öfver och uttala sig om åtgärder, som tendera till att förrycka vår nuvarande författning. Är det således herr Hildebrands mening, att den af regeringen anordnade utredningen är afsedd att inrymma äfven åtgärder, som skulle förrycka vår nuvarande författning? Jag har svårt att sammanställa de yttranden, som herr Hildebrand fällt, utan att få fram det resultatet; ty å ena sidan har herr Hildebrand ytterst skarpt uppträdt mot den i förslaget inneslutna tanken, såsom

*Ang. kontroll
öfver lagars
och författ-
ningars efter-
lefnad inom
armén och
flottan.
(Forts.)*

*Ang. kontroll
öfver lagars
och författ-
ningars efter-
lemnad inom
armén och
flottan.
(Forts.)*

varande något slags författningsrevolution, och å andra sidan har han sagt, att det är komplett obehöfligt att skrifva till Kungl. Maj:t, enär Kungl. Maj:t redan har anordnat en utredning angående denna författningsrevolution. Jag undrar därför, om man icke möjligtvis skulle kunna föreslå den ärade talaren att på det sätt modifiera sina uttalanden, att han godhetsfullt ville erkänna, att det här alls icke är fråga om någon författningsrevolution, men att å andra sidan hvad som här är skrifvet icke nödvändigtvis ligger inneslutet i den utredning, som Kungl. Maj:t anordnat.

Den ärade talaren genmälde också, att vi ha icke blott en justitieombudsman utan äfven en justitiekansler. Det skulle således vara detta, menade han, att vi ha två sådana ämbetsmän, å ena sidan en Riksdagens, å den andra en Konungens, som kunde göra detta förhållande tolerabelt. Däremot skulle det vara alldeles omöjligt att tänka sig en Riksdagens militieombudsman eller något liknande, ty därtill finnes icke någon motsvarighet inom Kungl. Maj:ts administration. Ja, om herr Hildebrand vill föreslå en kunglig militieombudsman, så må han göra det, men jag för min del tror icke, att detta är nödvändigt. Justitiekanslern inom det civila motsvaras för öfrigt af andra organ inom det militära, och särskildt vissa af hans uppgifter af dem, som tillhöra fiskalen i krigshof-rätten.

Herr Hildebrand blef mycket förtörnad öfver min oförgrifliga förmodan, att hans förbindelse med en annan ärad ledamot i kammaren i åsikter möjligen skulle kunna föranleda att han ej heller hyser så stor sympati för justitieombudsmannen. Min afsikt var alldeles icke att påstå, att han till följd af några despotiska parti-band från den stora massan inom sitt parti skulle antagit denna åsikt, utan min mening var endast att säga, att två framstående män, som, såvidt jag vet, hittills ansetts stå nära hvarandra, till följd af en viss parallellism i sin intelligenta åskådning kommit till samma resultat.

Jag kan icke förstå annat än att kärnpunkten i herr Hildebrands uppträdande är, att han icke vill höra talas om den anordning, som för fjärde gången föreslås, och hvilken Andra Kammaren, som sagdt, tre gånger i hufvudsak antagit. Om jag har rätt däri, så är det också uppenbart, förmodar jag, att hans tal om Kungl. Maj:ts utredning icke framkommer i hvad man kallar välvilligt sylfte, utan fastmer i en mot själfva saken mindre välvillig afsikt. Vid sådant förhållande torde han kanske tillgifva mig, att jag icke känner mig alldeles öfvertygad af hans resonemang, utan fortfarande tillåter mig att vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets hem-ställan.

Herr Hildebrand: Herr Staaff försökte att deducera mitt anförande in absurdum, men jag tror, att hans försök kan anses totalt misslyckadt. Skillnaden mellan de två vägar, vi här ta om,

är ju den, att Kungl. Maj:t har tillkallat sakkunniga, närmast för att utarbета förslag till de åtgärder, som Kungl. Maj:t i kontrollsyfte bör vidtaga, under det att de ord i utskottets motivering, som jag anmärkte på, innehålla, att för att medborgarnes rätt skall tillvaratagas, det måste vara Riksdagen direkt, som skall ingripa. Här föreligger ju en både principiellt och praktiskt viktig skillnad. Enligt den väg, som synes mig mest och bäst öfverensstämma med vår författning, måste man kräfvä af vår regering, hur sammansatt den än må vara, att den utöfvä i första hand den nödvändiga kontrollen, och att Riksdagens kontroll sedan tillkommer för att supplerä. Med den uppfattning, som herr Staaft har, skall man skjuta till sidan denna Kungl. Maj:ts kontrollerande verksamhet och direkt ingripa medelst ett af Riksdagen tillsatt organ. Det är detta jag anser vara stridande mot andan i vår konstitution. Det förefaller mig klart, att det konstitutionellt riktiga är att kräfvä ansvar af regeringen, sedan man först pålagt regeringen att direkt utöfvä kontroll. Om det därvid kan vara lämpligt att öka antalet kontrollerande, af regeringen tillsatta organ, så bör naturligtvis detta i främsta rummet ske. Behöfvä man sedan någon supplerings dessutom, så att Riksdagen skulle ingripa direkt, ja, då må man naturligtvis vidtaga de nödvändiga åtgärderna och fatta de nödiga besluten därför. Men med vår konstitution måste väl ändå vara mest öfverensstämmande, att Kungl. Maj:t får tillfälle att *först* kontrollera, och att man ser till, *hur långt* man kommer på den vägen.

Det förefaller emellertid nu, som om herr Staaft icke längre hyste det förtroende till regeringen, hvarät han gaf uttryck något tidigare under dagens plenum. Det var en fin distinktion han då gjorde, när han, såvidt jag kunde uppfatta honom, uttalade, att han icke ville förneka allvaret i regeringens reformvilja, utan endast icke kände sig öfvertygad om att den fanns. Så ungefär tror jag, att hans ord föll. Jag antecknade dem genast. Nu däremot ställer sig saken annorlunda. Nu tyckes han hysa ett alldeles bestämdt misstroende mot regeringens åtgöranden och anser, att såväl regeringens reformvilja, när regeringen tillkallat de sakkunniga, som ock de sakkunnigas ärliga uppsät att försöka komma till något resultat vore mera tvifvelaktiga.

Då sådana åtgärder, som här har berörts, vidtagits af regeringen, är det väl onödigt att, omedelbart efter det beslut därom fattats och sakkunniga tillkallats, aflåta en sådan skrifvelse, som här är i fråga.

Herr Kjellén: Den högst ärade representanten för hufvudstaden har tillåtit sig att antyda, att det på något håll här i kammarerna skulle råda ovilja mot justitieombudsmannaämbetet. Jag skall då korteligen be, herr talman, att få säga, att jag icke känner vare sig något parti eller någon person, som gifvit bevis på en sådan ovilja. Ett är att angripa en institution på dess egen lagliga grund, ett annat att vilja rensa bort utväxter på densamma. Här

*Ang. kontroll
öfver lagars
och författ-
ningars efter-
lefnad inom
armén och
flottan.
(Forts.)*

*Ang. kontroll
öfver lagars
och författ-
ningars efter-
lefnad inom
armén och
flottan.
(Forts.)*

har vid ett tillfälle förekommit en diskussion af senare slaget rörande justitieombudsmannen, men icke behöfver man vara ogynnsamt stämd mot denna institution, därför att man vill hindra den att utvecklas i riktning mot en klockarinstitution, som skall allt beställa här i landet. Jag älskar »sanningen mera än Plato» och grundlagen mera än justitieombudsmannen — men icke är jag därför en fiende till justitieombudsmannen och Plato.

Herr Staaff: Jag är mycket glad öfver herr Kjelléns yttrande, ty sedan han försäkrat, att han icke känner någon här i kammaren, som hyser ovilja mot justitieombudsmannaämbetet, så är jag förvissad om att det icke finnes någon, som känner en sådan ovilja.

Hvad angår herr Hildebrands framställning, så har det behöfts tre anföranden af honom för att komma till verklig klarhet. Nu har man klarheten fullständig. Ty herr Hildebrand uttalade med erkännansvärd tydlighet, att han förutsatte, om jag förstod honom rätt, att i Kungl. Maj:ts utredning icke skulle blifva fråga om hvad konstitutionsutskottet förordat, nämligen en från Riksdagen utgående kontroll. Det är således nu för kammaren, tror jag, ganska klart, hvad afgörandet står emellan. Det står emellan, huruvida kammaren är sinnad att öfvergifva sin gamla ståndpunkt, att det bör bli en permanent och effektiv kontroll, utgående från Riksdagen, öfver militärväsendet, eller icke. Däröfver står i själfva verket frågan och därom uteslutande. Jag vidhåller mitt yrkande.

Härmed förklarades öfverläggningen afslutad. Däröfver hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock afslag å såväl berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen. Herr tal-
mannen, som gaf propositioner å dessa yrkanden, förklarade sig anse den förstnämnda propositionen hafva flertalets mening för sig, men som herr Hildebrand begärde votering, blef nu uppsatt, justerad och anslagen denna voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej.

Vinner Nej, har kammaren afslagit utskottets berörda hemställan och den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utvisade 107 ja och 70 nej, hvadan kammaren således bifallit utskottets hemställan.

§ 11.

Härupå förelåg till behandling sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande n:o 8, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående bemyndigande för postsparbanken att utlämna lån för att bereda mindre bemedlade tillfälle att skaffa sig jordbruk eller bostäder.

*Ang. lån från
postspar-
banken för
egna hem.*

I en af herrar *C. A. Lindhagen* och *K. A. Tengdahl* inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 210, som öfverlämnats till förberedande behandling af det sammansatta stats- och bankoutskottet, hade föreslagits, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för Riksdagen af förslag till tillägg i förordningen om postsparbanken i syfte att dels banken måtte bemyndigas utlämna största möjliga del af sina förvaltade medel för att bereda mindre bemedlade personer tillfälle att skaffa sig jordbruk eller bostäder och dels lån af dessa medel måtte kunna meddelas jämväl mot säkerhet af inteckning i tomträtt.

Utskottet hemställde emellertid, att förevarande motion ej måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, begärdes ordet af:

Herr Lindhagen, som anförde: Herr talman! En motionär har ju i allmänhet att frukta det värsta för sin motion. När man väcker en motion, sker det merendels med tanke på att man får finna sig uti att den med öfvervägande sannolikhet blir afstyrkt. Men jag hade dock föreställt mig, att den nu föreliggande motionen skulle vinna tillstyrkan, och särskildt är det förundransvärdt, att inom utskottet icke funnits en enda person, som behjärtat denna i sin art viktiga angelägenhet. Det har gått så långt, att en fråga, som för några år sedan vann Andra Kammarens bifall, och som då på sätt och vis i princip tillstyrktes af det utskott, som nu afstyrkt motionen, nu glidit så långt tillbaka, att utskottet till och med tager afstånd från att ägna frågan någon förhoppning för framtiden. Det är en fullständig reaktion uti ett ärende, som dock, herrarna må tänka hvad herrarna vilja, kommer att slå igenom. Det förslag, som här väckts, kommer Riksdagen i alla fall en gång att bifalla.

En motion, som ganska nära ansluter sig till den förevarande, väcktes år 1904 af herr Nyström, som upprepade densamma år 1905, och det var den senare motionen, som bifölls af Andra Kammaren, hvilket jag till rättelse af en i min motion förekommande oriktig uppgift härmed vill hafva tillkännagifvet. Det talas så mycket om att man skall skapa små jordbruk och billiga bostäder för stadernas innevägnare, men det är märkvärdigt, att, när man vill

*Ang. lån från
postspar-
banken för
egna hem.
(Forts.)*

föra fram detta i handling, tornas det upp en mur af formalism och svårigheter af alla möjliga slag mot att man någon gång skall komma någon vart på den vägen.

Alla veta vi, att denna frågas a och o är kredit. De mindre bemedlade behöfva låna penningar, och detta lånebehof är så stort, att man kan vara glad att för att fylla detsamma kunna anlita alla möjliga källor. Det är icke nog med att Riksdagen anslagit en fond på 10 miljoner kronor, hvilken fond framdeles kanhända kommer att något ökas, det är i alla fall en droppe i hafvet, och man måste söka tillflöden från alla möjliga håll. Det ligger då nära till hands att bankinrättningar och särskildt sådana banker, som uppsamla småfolkets medel, till någon del få använda sina tillgångar till fyllande af detta mycket stora och mycket behjärtansvärda lånebehof. Postsparbanken är ju alldeles särskildt en sådan bank. Öfver den framställning, som herr Nyström gjorde vid 1904 års riksdag, afgafs å postspärbanksstyrelsens vägnar af dess byråchef ett utlåtande till vederbörande utskott inom Riksdagen, däruti han på det välvilligaste rekommenderar saken och bland annat framhåller, att det icke heller torde böra lämnas oanmärkt, att postsparbanken icke är en institution, afsedd endast och allenast för uppsamling och fruktbargörande af småfolkets besparingar, utan den är en inrättning, hvars verksamhet jämväl är af filantropisk art, nämligen att vidtaga åtgärder till främjande af sparsamheten särskildt inom de mindre bemedlade samhällsklasserna, och en sådan åtgärd, hvarigenom en del af de i sparbanken innestående medlen, hvilka till hufvudsaklig del utgöras af småfolkets besparingar, komma att tilgodose denna klientels bostadsförhållanden, skulle tvisfvelsutän hafva till följd, att banken komme att omfattas med ännu större intresse än förut från befolkningens sida, och att den sålunda verkligen komme att främja ett statsändamål. Utlåtandet slutade med att tillstyrka motionen, för den händelse Riksdagen ansåge att dessa ändamål öfver hufvud taget borde från statsmakternas sida uppmuntras.

Nu hafva tvenne motionärer, jag och herr Tengdahl, på grund af den erfarenhet vi såsom ledamöter uti Stockholms stadsfullmäktiges landtegendomskommitté, hvilken har till uppgift att på stadens stora nyförvärfvade egendomar på landsbygden realisera frågan om att skaffa billigare bostäder, vunnit om huru omöjligt det är att komma någon vart utan att hafva kredit och få låna penningar på så många håll som möjligt, upptagit bland annat herr Nyströms af Andra Kammaren år 1905 bifallna motion, hvari föreslogs, att postsparbanken skulle berättigas att i någon mån utlåna penningar för ifrågasvarande ändamål. Men då postsparbanken uppsamlar medel från hela riket, hafva vi till skillnad från herr Nyström, hvilken inskränkt sin motion till att omfatta endast ett understödjande af städernas bostadssträfvanden, föreslagit, att postsparbankens befogenhet skulle utsträckas till att utlåna medel äfven till småbrukare.

*Ang. lån från
postspar-
banken för
egna hem.
(Forts.)*

Klart är, att sådana placeringar icke äro lätt realiserbara, och postsparbanksstyrelsen framhöll därför redan uti sitt yttrande år 1904, att den åtminstone till en början icke ville vara med om att för detta ändamål utlåna högre belopp än 5 procent utaf de af banken förvaltade fonderna. Detta låter ju jämförelsevis ganska litet, men för min del vill jag icke göra gällande, att procenttalet för närvarande bör höjas, ehuru jag icke kan underlåta att uttala den uppfattningen, att den procentsumma, som man nu anser tillåtet att gå upp till, när det gäller att utlåna penningar för ifrågasvarande ändamål, helt visst i framtiden skall komma att höjas. Hvad nu säkerheten beträffar, vitsordade postsparbanksstyrelsen år 1904, såsom vi också i vår motion uppgifvit, att erfarenheten från Belgien visat, att den stora rörelse, som drifves af den där befintliga allmänna spar- och ålderdomskassa, hvilken sedan 1889 utlämnar lån till främjande af allmännyttig byggnadsverksamhet, icke gått med någon förlust; men äfven om en eller annan förlust skulle inträffa, menar postsparbanksstyrelsen, att man måste finna sig häruti, emedan förluster kunna drabba hvilken affärsrörelse som helst. Det sammansatta stats- och bankoutskottet har nu i anledning af den motion, vi i år väckt, ånyo infortrat postsparbankssstyrelsens yttrande, och i detta vidhåller styrelsen sin uppfattning från år 1904. Men den tillägger något nytt, och det är endast detta, att någon användning af dessa medel icke för närvarande och under den närmaste framtiden torde kunna ifrågakomma, därför att till följd af låneräntans höjd och de tryckta penningförhållandena banken icke har några medel tillgängliga för utlåning. Det enda banken har till sitt förfogande är en fond på 3,200,000 kronor, hvars räntesatser icke äro beroende af de nuvarande räntefluktuationerna. Men det belopp, som banken af dessa medel redan nu skulle kunna utlåna, blefve, om det skulle beräknas till 5 procent däraf, endast 160,000 kronor, och banken föreställer sig, att detta är för litet att börja rörelsen med.

Jag vill gentemot det sista säga, att 160,000 kronor dock är 160,000 kronor, och många småbruk och många mindre bostäder för obemedlade skulle kunna åstadkommas redan med detta lilla belopp.

Men hvad säger nu utskottet? Man finner icke ett spår, icke en tillstymmelse till antydan, att hos utskottet hyses ens den ringaste sympati för själfva saken. Utskottet skrifver på några få rader de mest vidunderliga saker.

För det första börjar utskottet sin motivering med att denna motion icke kan bifallas därför, att det af postsparbanksstyrelsens yttrande framgår, att de medel, som skulle kunna användas för ändamålet, äro vid olika tidpunkter mycket växlande. Men det är ju icke detta, det är fråga om. Man får väl finna sig i att medlen äro växlande. Hufvudsaken är, att man får de medel, som finnas, och jag kan icke begripa, hur ett enhälligt utskott kan sitta och skriva något sådant.

Ang. lån från
postspar-
banken för
egna hem.
(Forts.)

Vidare säger utskottet, att utskottet också fått veta, att för närvarande de medel, som äro tillgängliga, äro af så ringa omfattning, att syftet med utlåningen icke därmed kan främjas. Men det är väl icke detta, som är hufvudsaken. Postsparbanksstyrelsen har sagt, att för närvarande, under den närmaste framtiden, inga medel finnas. Men det är väl principfrågan, som nu först och främst skall lösas. Postsparbanken kan icke på några villkor utlåna sådana penningar, såvida icke en ändring vidtages i postsparbanksförordningen, och denna ändring kan, om skrivelseförslaget skulle bifallas, i lyckligaste fall komma till stånd vid riksdagen 1909, då kanske ränteförhållandena redan äro annorlunda och banken har medel att tillita för ändamålet. Skulle icke detta vara förhållandet, så får man väl se tiden an, till dess verkligen nya medel komma. Det är väl nödvändigt, att man först löser själva principfrågan och gifver postsparbanken denna rättighet. Sedermera får man i tillämpningen rätta sig efter förhållandena.

Jag vet icke, hur utskottet tänkt sig, att man skall gå till väga. Från höga vederbörande kommer tydligen intet förslag. Skola då motionärer gå och leta ut, när det är mycket penningar lediga hos postsparbanken, och då väcka motion om att en ändring i postsparbanksförordningen skall vidtagas till nästa år, tidigast, för att man då skall kunna få använda de medel, som året förut förefunnos? Jag begriper icke, hur utskottet menar, att man skall gå till väga.

Men sedermera kommer det mest uppseendeväckande. Utskottet tycker det vara rådligast att afstyrka saken helt och hållet för all framtid. Utskottet säger: »Då ej heller framdeles egnahemsrörelsen synes kunna vinna något afsevärdt stöd från en så jämförelsevis obetydlig fond som endast 5 procent af de utaf postsparbanken förvaltade medlen», kan utskottet icke heller på denna grund vara med om att någonting göres.

För det första är 5 procent af 50 millioner kronor dock 2½ millioner kronor. Detta är visserligen icke det belopp, som kan täcka behovet i allt Sveriges land för ändamålet, men det är dock en af dessa bäckar små, som göra en stor å, och för öfrigt en ganska försvarlig bäck. Man skulle till och med kunna kalla det en sådan å, som tillsammans med andra åar gör en stor flod. Jag får verkligen uppmana utskottets medlemmar att afgifva förklaring, huruvida de anse, att denna reform för framtiden icke skall kunna komma till stånd. Vi komma ingen vart, mina herrar, med dessa frågor, om man skall resa upp en mur af formaliteter och förhinder mot det, som är absolut oundgängligt, nämligen att få kredit, att få låna penningar för ändamålet.

Det yrkande, som vi framställt i den förevarande motionen, innefattade äfven ett andra moment, nämligen om tomträttskrediten. Denna fråga har i hela sin vidd varit föremål för behandling inom lagutskottet, dit en annan i ämnet väckt särskild motion remitterats.

Där blefvo jag och borgmästaren Pettersson ensamma om saken, men under diskussionen förklarades äfven från motståndarnes håll, att man nog vore emot den frågan, men att man toge alldeles för gifvet, att det förslag, som nu här är före, skulle bifallas. Nu inträffade emellertid, att äfven förslaget om tomträttskrediten antogs af denna kammare, särskildt med hänsyn till att i den vid utskottets utlåtande fogade reservationen valts en försiktigare form. I denna fråga, som nu ligger här så att säga på fatet och mogen för en lösning, skall jag be att få yrka bifall till motionens syfte med be- gagnande af samma försiktiga form, som gillades i den förra frågan, och jag skall därför, herr talman, be att få hemställa, att motionen måtte på det sätt bifallas, att Riksdagen med anledning af före- varande motion ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under öfvervägande, huruvida, i hvad mån och under hvilka villkor de af postsparbanken förvaltrade medel må kunna utlånas för att bereda mindre bemedlade personer tillfälle att skaffa sig jordbruk eller bostäder, samt för Riksdagen framlägga det förslag till ändring i förordningen om postsparbanken, som kan befinnas för ändamålet erforderligt.

*Ang. lån från
postspar-
banken för
egna hem.
(Forts.)*

Häruti instämde herr *Tengdahl*.

Herr Larsson i Lund: Herr talman! Det är ju helt natur- ligt, att, om man såsom den föregående talaren har ägnat ett stort intresse åt en sak, som man anser vara af den största samhälleliga betydelse, man skall känna sig besviken, då man icke vunnit det understöd hos utskottet, som man väntat. Då herr Lindhagen emellertid uttalade sin förvåning öfver att inom utskottet icke funnits någon person, som kunnat finna något behjärtansvärdt, eller hvad han nu yttrade, i denna motion, så vill jag upplysa herr Lind- hagen om att han därutinnan tagit storligen miste. Det har näm- ligen inom utskottet funnits mycken sympati för det föreliggande förslaget, och jag tror, att den tanke, som framburits i motionen, i realiteten bäst främjas genom bifall till det betänkande, hvarom utskottet här enats. Såsom kammaren behagade erinra sig, har ju den fråga, som afsetts i den andra af herr Lindhagen här omnämnda motionen, förfallit därigenom, att kamrarna icke kunnat komma till samstämmande beslut. Skulle nu verkligen den tanke, som ligger uttalad i den förevarande motionen och för hvilken jag vill uttrycka min stora sympati, hafva blifvit främjad därigenom, att ett utskotts- betänkande framkommit, som kanske mycket hårdt låst dörren till för denna tankes upptagande framdeles? Det skulle visserligen hafva blifvit ett betänkande, åtföljdt af reservationer, men är det icke bättre att, såsom nu skett, utskottet verkligen lämnat reali- serandet af motionärernas tanke åt framtiden utan att sätta någon bom för det för närvarande?

Ang. lån från
postspar-
banken för
egna hem.
(Forts.)

Motionärerna hafva begärt, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om framläggande af förslag till sådant tillägg till förordningen om postsparbanken, att banken skulle bemyndigas utlämna största möjliga del af de af banken förvaltade medlen för att bereda mindre bemedlade personer tillfälle att skaffa sig jordbruk eller bostäder, samt att denna ändring af förordningen om postsparbanken också skulle hafva till syfte, att postsparbankens medel måtte kunna mot säkerhet af inteckning i tomträtt utlånas.

Då nu postsparbankens styrelse, hvars uppfattning af den föreliggande frågan naturligtvis skulle komma att blifva i högst väsentlig mån afgörande för den utredning, man kunde hafva att vänta från Kungl. Maj:t, uttryckligen ställt sig på den ståndpunkten, att den icke vill anvisa någon del af bankens medel till utlåning mot inteckning i tomträtt, så förefaller det mig alldeles uppenbart, att man genom en sådan skrifvelse, som motionärerna här föreslagit, icke, äfven om den vunnit kamrarnas bifall, hade kunnat påräkna det stöd, som man behöft för att få fram det viktiga önskemål, som för mig ställer sig såsom kanske det viktigaste, nämligen att inteckning i tomträtt må kunna användas såsom kreditunderlag.

Vidare har postsparbanksstyrelsen förklarat, att den icke kan villfara motionärernas önskan att någon större del af postsparbankens medel skulle få användas för det angifna ändamålet. Styrelsen anser sig icke kunna med hänsyn till postsparbankens säkerhet gå utöfver den gräns, som redan 1904 angafs, eller högst 5 procent af de postsparbanken anförtrodda medlen. Men oaktadt postsparbankens styrelse anser, att penningar inom denna gräns väl skulle kunna användas för ändamålet, anser den detta för närvarande icke vara tillrådligt på grund af särskilda förhållanden. Då är det väl tydligt — åtminstone har jag fattat saken så — att det är vida lämpligare att nu låta frågan falla och att framdeles under gynnsammare förhållanden taga upp den, än att man kanske här skulle från utskottets sida fått ett resultat, som hade lagt ett bestämdt hinder för frågans förnyade upptagande i en nära liggande framtid och dess bringande till ett gynnsammare resultat.

Därför har utskottet icke alls inlåtit sig på själfva hufvudfrågan, utan endast, med hänvisning till hvad postsparbankens styrelse yttrat därom, att för närvarande och med hänsyn till nu föreliggande förhållanden det icke kunde anses tillrådligt att börja en lånerörelse af denna beskaffenhet, förklarat, att utskottet delade denna styrelsens uppfattning.

Utskottet har således icke ställt sig på något sätt afvisande mot motionärernas syfte, utan endast förklarat, att efter utskottets mening förhållandena för närvarande icke vore lämpliga för realiserande af motionärernas planer. Om motionärerna ville kasta ett öga på de statistiska uppgifterna angående postsparbankens rörelse, så tror jag, att motionärerna själfva skulle inse, att kastningarna i bankrörelsen varit så betydande, att de icke inbjuda till att för

närvarande engagera postsparbanken för ett sådant här visst upp-
gifvet ändamål. Insättningarna i postsparbanken hafva nämligen
under ett enda år nedgått med ett flertal miljoner kronor. Jag
har nu icke siffrorna i hufvudet, men jag tror, att det var omkring
12,000,000 kronor. De förhållanden, under hvilka postsparbanken
arbetar, äro sådana, att det under en ganska lång framtid säker-
ligen icke finnes någon utsikt för att postsparbankens medel verk-
ligen skola komma till nytta i detta hänseende, och då är det väl
icke något skäl, att man, såsom motionärerna nu påyrka, skall taga
upp och afgöra hufvudsaken utan afseende på om detta afgörande
för närvarande kan leda till ett praktiskt resultat eller icke. För
min del anser jag det vara riktigare, att, då man af postsparbankens
styrelse blifvit förvissad om att för närvarande ingenting är att göra
åt denna sak, enär det icke finnes några disponibla medel, låta
frågan hvila till en gynnsammare tid.

Jag skall därför, herr talman, yrka bifall till utskottets hem-
ställan.

Herr Lindhagen: Den siste talaren gjorde en mycket fri
öfersättning af hvad postsparbankens styrelse i verkligheten har sagt.

För det första anmärkte han, att motionärerna anhållit, att
den största möjliga del af postsparbankens medel måtte få användas
för ändamålet. Men detta hade, sade den siste talaren, post-
sparbanken icke kunnat gå in på. Detta är dock märkvärdigt.
Postsparbanken har absolut icke kunnat opponera sig mot att den
största möjliga del användes. Den har endast sagt, att den största
möjliga del är 5 procent, och motionärerna begära ju icke mer än
hvad som är den största möjliga del samt låta det för närvarande
gärna stanna vid 5 procent. Postsparbanken har icke alls på denna
punkt inlåtit sig på några sådana betänkligheter, som den siste
talaren ville göra gällande.

Vidare sade den siste talaren, att postsparbanken förklarar sig
absolut icke kunna vara med om att utlåna penningar mot inteck-
ning i tomträtt. Så oförsiktig har postsparbankens styrelse verk-
ligen icke varit, ty styrelsen har icke yttrat ett ord i sådan riktning,
i alla händelser för så vidt jag kan döma af det föreliggande ut-
låtandet. Detta afser för öfrigt den andra punkten i motionärernas
yrkande. Men i det yrkande, som jag nu tillåtit mig framställa,
har jag helt och hållet afstått från frågan om utlåning mot säkerhet
i tomträtt och endast yrkat, att det skall tagas under öfvervägande
»huruvida, i hvad mån och under hvilka villkor», och i uttrycket
»under hvilka villkor» må ju också gärna ingå ett öfvervägande,
huruvida utlåning kan ske mot inteckning i tomträtt eller icke.

Så framhöll vidare den siste talaren, att postsparbanken hade
ställt sig afvisande mot tanken att utlåna sina medel till befrämjande
af egnahemsrörelsen. Men postsparbanken har tvärt om sagt, att
den i princip vidhåller, att det är riktigt, att den får göra detta,

*Ang. lån från
postspar-
banken för
egna hem.
(Forts.)*

Ang. lån från
postspar-
banken för
egna hem.
(Forts.)

och att det finnes flera skäl, som tala för att en ändring i postsparbanksförordningen bör ske i detta syfte. Postsparbanken säger endast, att det för närvarande och under den närmaste framtiden icke finnes andra penningar disponibla än ett belopp af 160,000 kronor. Detta beror på att inlåningsräntan för närvarande är så hög, och således på förhållandena i penningmarknaden. Men huru länge detta kan räcka, veta vi ju icke. Det kan ju hända, att redan nästa år postsparbanken kan räkna med ett större belopp än 160,000 kronor. Det är emellertid icke denna fråga, som det nu gäller, utan nu gäller det att få till stånd en sådan ändring i förordningen, att det öfver hufvud taget blir tillåtet för postsparbanken att inlåta sig härpå.

Stockholms stads sparbank, som, äfven den, varit mycket benägen att utlåna sina penningar icke till små företag utan till stora industriella företag, har i dagarna omarbetat sitt reglemente, så att det icke vidare skall möta något hinder från reglementets sida att utlåna någon del af sparbankens fonder till mindre företag. Skall då icke statens sparbank också kunna vara så pass framsynt och tillmötesgående, att den gör på samma sätt?

Den siste talaren ville också förmena, att utskottet i sitt utlåtande gifvit löfte om att det i framtiden skulle kunna blifva på annat sätt. Det är ju tvärt om detta, som utskottet tagit afstånd från till skillnad från alla föregående uttalanden i denna fråga. Utskottet har sagt, att, då den största möjliga del af postsparbankens fonder, som kan ifrågakomma, är 5 procent af desamma, egnahemsrörelsen framdeles icke egentligen kan räkna med detta, ty det blir så litet. Men, som jag nämnde, 5 procent af 50,000,000 kronor, till hvilket belopp fonderna för närvarande uppgå, är dock 2,500,000 kronor.

För öfrigt blef jag verkligen öfverraskad af att den siste talaren uppträdde såsom utskottets taleman. Jag hade aldrig kunnat tro, att han biträdt dess uppfattning, och jag kan då verkligen om honom säga: äfven du Brutus, ty då frågan var före 1905, yrkade jag just bifall till herr Nyströms motion, hvilket yrkande sedermera vann kammarens bifall, och i detta mitt yrkande instämde, såsom det står i protokollet, bland andra herr Larsson från Lund. Jag tycker verkligen, att herr Larsson kunde vara vänlig och snäll mot motionärerna äfven i år samt vidhålla sin gamla ståndpunkt. Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Nyström: Herr talman! Ehuru jag för min del icke skulle vara rädd att låta postsparbankens medel utlånas äfven mot inteckning i tomträtt, anser jag naturligtvis, att det är bättre att denna låneform för närvarande undanskjutes och att i stället låneformerna bli sådana, som postsparbanken anser vara de riktigaste. Med den förändring af sitt yrkande, som herr Lindhagen nu har gjort, är jag för min del oförhindrad att gå med på detsamma, och

jag tänker mig, att Andra Kammaren ej heller skall hysa någon betänklighet mot att bifalla detta yrkande, då det står i så nära sammanhang med det principiella förordandet af den ändring i postsparbanksförordningen, som postsparbankens styrelse själf ansett vara riktig. Postsparbankens styrelse har icke blott uttalat detta år 1904, utan har äfven i år sagt det i ordalag, som egentligen äro mycket bestämda, och det skäl, på hvilket styrelsen stöder sitt förordande, är af så märklig beskaffenhet, att jag tycker, att redan detta borde hafva förmått det sammansatta stats- och bankoutskottet att behandla motionen litet välvilligare än åtminstone kommit till synes i utlåtandet.

Det är nämligen, säger postsparbankens styrelse, så, att en sådan utlåning, som här föreslås, skulle åstadkomma en lifigare växelverkan mellan postsparbanken och insättarne. Därmed vill styrelsen säga, att en lånerörelse af denna beskaffenhet otvifvelaktigt komme att draga till postsparbanken ett betydligt större antal insättare och ett betydligt högre belopp af insättningar än för närvarande är fallet. När därför postsparbanksstyrelsen förordar, att för ändamålet skulle användas 5 procent, hvilket med den nuvarande behållningen skulle utgöra ungefär ett par miljoner kronor, så bör man hafva förhoppning om att, därest en förändring af postsparbanksförordningen sker i det syfte, som motionärerna föreslå, insättningarna skola kunna ökas till kanske det dubbla och den för egnahems-lånerörelsen afsedda fonden därigenom blifva större än den för närvarande synes kunna blifva.

Jag säger såsom motionären, herr Lindhagen, att, om det för närvarande ser betänkligt ut att anordna en sådan lånefond, betänkligheterna helt och hållet förfalla, när man erinrar sig, att det går åt minst två år, innan en dylik förändring kan komma till stånd.

Emellertid är det nu en annan synpunkt, som jag skall be att få framhålla, och det är, att, hur litet än postsparbanken på grund af den föreslagna lagändringen skulle kunna utlåna, det i alla fall kommer att verka som ett väckande exempel för sparbankerna i allmänhet, hvilka hittills stått synnerligen oförstående gentemot den mycket viktiga egnahemsrörelsen såväl på landet som i städerna. Det är icke utan skäl, som ganska allvarliga anmärkningar hafva riktats mot ledningen af sparbankerna, hvilka låtit ganska stora kapital bindas i för deras rörelse främmande industriella anläggningar, under det att de djupare folkliga behofven blifvit mindre än tillbörligt tillgodosedda.

Det är på dessa skäl, som jag, herr talman, skall be att få yrka bifall till det af herr Lindhagen gjorda yrkandet.

Med herr Nyström förenade sig herrar *von Schéele* och *Beckman* i Djursholm.

Herr vice talmannen: Herrar Lindhagen och Tengdahl hafva föreslagit, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om fram-

*Ang. lån från
postspar-
banken för
egna hem.
(Forts.)*

*Ang. lån från
postspar-
banken för
egna hem.
(Forts.)*

läggande för Riksdagen af förslag till tillägg i förordningen om postsparbanken i syfte att dels banken må bemyndigas utlämna största möjliga del af sina förvaltade medel för att bereda mindre bemedlade personer tillfälle att skaffa sig jordbruk eller bostäder och dels lån af dessa medel må kunna meddelas jämväl mot säkerhet af inteckning i tomträtt.

Det är icke rätt att säga, såsom en af motionärerna nyss sade, att utskottet har behandlat denna motion på ett lösligt sätt. Tvärtom har det förefallit mig — och jag får väl anses hafva något begrepp om själftva behandlingssättet, eftersom jag varit ledamot af utskottet — som om utskottet har lagt sig den allra största vinn om att grundligt och väl behandla ärendet. Utskottet ansåg, för att så mycket säkrare en sådan behandling skulle komma motionen till del, det vara lämpligast att vända sig till postsparbankens styrelse och begära dess utlåtande.

Herr Larsson i Lund har besvarat den första delen af motionen. Hvad åter beträffar den andra delen, som afser utlåning af postsparbankens medel mot säkerhet af inteckning i tomträtt, så har herr Lindhagen sagt, att postsparbankens styrelse icke haft något att invända däremot, och jag tror, att hans ord lydde så: »Så oförsiktig har postsparbanken verkligen icke varit; postsparbanken har icke yttrat ett enda ord om detta.» På sid. 4 i utskottsbetänkandet återfinna emellertid herrarne följande yttrande af postsparbankens styrelse: »Motionärerna hafva väl föreslagit, att lån af de af postsparbanken förvaltade medlen skulle kunna meddelas jämväl mot säkerhet af inteckning i tomträtt, men postsparbanksstyrelsen anser, att, innan denna form af säkerhet genom en mera allmän användning blifvit pröfvad, postsparbankens medel ej böra placeras i lån mot säkerhet af nyss nämnda slag.» Postsparbanksstyrelsen har, enligt min mening, här uttalat sig mycket tydligt och klart, och postsparbanksstyrelsen afråder åtminstone tills vidare på det bestämdaste, att några lån skola utlämnas från postsparbanken mot endast säkerhet af inteckning i tomträtt. Får man på det sättet argumentera, som herr Lindhagen här gjort, då kan man naturligtvis göra svart till hvitt. Det tror jag icke är herr Lindhagens mening hvarken nu eller vid andra tillfällen, men jag tycker ändå, att herr Lindhagen, som sade sig vara så indignerad, att han saknade uttryck starka nog för att på det mest kraftiga sätt kritisera utskottet, borde ha läst igenom allt hvad som förekommer i utskottets betänkande, innan han yttrar sig därom.

Vidare har postsparbanksstyrelsen sagt, att det icke är tillrädligt, såsom motionärerna föreslagit, att dessa lån skola omedelbart från banken utlämnas till låntagarna, utan bör det finnas någon låneförmedlare. Styrelsens uttalande i denna del återfinnes nederst på sidan 3 i utskottets utlåtande och lyder så här: »Därest beträffande dessa medel en utlåning af den beskaffenhet här omförmäles skulle komma till stånd, lär den utlåning ej kunna

äga rum direkt till vederbörande låntagare. Det torde blifva nödigt att, på sätt sker vid utlåning från statens egnahemslånefond, lånen från postsparbanken tilldelas ansvariga låneförmedlare (hushållningssällskap, aktiebolag och föreningar), hvilka skulle omhänderhafva lånerörelsen och utlämna lånebeloppen till de enskilda låntagarne för förvärfvande af jordbruks- och bostadslägenheter.»

Motionärerna ha förnått, att det icke skulle vara någon låneförmedlare, lånen skulle direkt utlämnas till låntagarne af postsparbanken.

Det skulle vara mycket mera att säga i denna sak, men jag vill icke uppehålla kammarens tid längre, då tiden är långt framskriden. Hvad som nu blifvit framhållet, synes mig vara tillräckligt för att lämna fullgoda skäl för utskottets hemställan, hvartill jag ber att få yrka bifall.

I detta anförande instämde herrar *Mallmin* och *Lindblad* i Närlunda.

Herr *Lindhagen*: Jag får villigt erkänna, att det var ett förbiseende af mig, då jag nämnde, att icke någonting hade yttrats af postsparbanksstyrelsen om motionärernas framställning i den del, som rörde ifrågasatt rätt för postsparbanken att taga säkerhet af inteckning i tomträtt. Det är mycket riktigt ett förbiseende, som jag får på det lifigaste beklaga. Men jag vill tillika fästa uppmärksamheten på — och det var detta jag ville säga gentemot herr *Larsson* i Lund — att i det yrkande, jag nu framställt, har jag totalt afstått från denna punkt om inteckning i tomträtt, så att det är icke värdt att bry sinnen och tankar vidare om den saken.

Slutligen framhöll herr vice talmannen såsom en särskild ny omständighet, att postsparbanksstyrelsen hade påpekat, att banken icke kunde direkt utlämna dylika lån till låntagarne, utan att den måste ha någon låneförmedlare, men — sade han — det syntes som om motionärerna ifrågasatt det förra. Nej, det ha vi visst icke gjort. Vi ha icke yttrat oss därom, utan endast begärt en ändring i postsparbanksförordningen, i syfte att lån skulle få utlämnas för nu ifrågavarande ändamål. Men det blir naturligtvis en helt annan fråga, på hvilket sätt och på hvilka villkor det bör ske. Och den frågan ha vi icke berört.

Jag har velat nämna detta med anledning af hvad herr vice talmannen nu yttrat. Och jag tror för min del, att, om man kan få en låneförmedlare, som öfvertager de postsparbankens medel, som kunna utlånas för nu ifrågavarande ändamål, är det det bästa. Motionärerna ha således ingenting emot den uppfattning, som postsparbanksstyrelsen här gjort gällande.

Öfverläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde i öfverensstämmelse med de därunder gjorda yrkandena

Ang. lån från
postspar-
banken för
egna hem.
(Forts.)

*Ang. lån från
postspar-
banken för
egna hem.
(Forts.)*

propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på afslag därå och bifall i stället till det af herr Lindhagen under öfverläggningen gjorda yrkandet; och fann herr talmannen förstnämnda proposition vara med öfvervägande ja besvarad. Herr Tengdahl begärde emellertid votering, till följd hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta stats- och bankoutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å utskottets berörda hemställan bifallit det af herr Lindhagen under öfverläggningen framställda yrkandet.

Voteringen utföll med 99 ja och 53 nej; och hade utskottets hemställan alltså blifvit af kammaren bifallen.

§ 12.

Vidare föredrogos hvarterda för sig:

bevillningsutskottets betänkande n:o 20, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändring i förordningen den 11 oktober 1907 angående tillverkning af brännvin; och

lagutskottets utlåtande n:o 38, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående revision af gällande bestämmelser om bötesstraffet m. m.

Hvad i nämnda betänkande och utlåtande hemstälts bifölls af kammaren.

§ 13.

*Ang. gift
persons lif-
försäkring.*

Lagutskottets utlåtande n:o 39, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående sådan ändring i gällande lag, att gift person må kunna erhålla lifförsäkring med trygghet att försäkringssumman kommer hans familj till godo, föredrogs härefter; och yttrade därvid

Herr Lindhagen: Jag skall blott be att få till protokollet antecknad, att, ehuru jag icke är reservant mot utskottets utlåtande,

det likväl är en punkt i motiveringen, som jag för min del icke kan vara med om, såsom jag äfven anmärkt i utskottet, och det är, att i fråga om dessa lifförsäkringar, som skulle undantagas från borgenärernas kraf, har utskottet i alla fall föreslagit, att ett belopp, motsvarande de inbetalda premierna, skulle stå till borgenärernas förfogande, och att sålunda alla lifförsäkringar, som blifvit till fullo inbetalda, hvilket väl är de flesta, icke skulle komma de efterlevande till godo. Jag tror icke, att detta är en anordning, som på något berättigadt sätt uppfyller motionärens önskemål, och jag vill därför blott ha antecknadt, att jag icke kan vara med om att förorda något sådant. Enligt mitt förmenande borde utskottet i sin motivering däremot ha frambállit, att det borde finnas en viss gräns uppåt beträffande de lifförsäkringsbelopp, som i detta afseende borde vara reserverade för borgenärernas räkning.

*Ang. gift
persons lif-
försäkring.
(Forts.)*

Vidare anfördes ej. Kammararen biföll utskottets hemställan.

§ 14.

Herr statsrådet m. m. *Å. H. Hammarskjöld* aflämnade Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående afskrifning af byggnadskassornas i Uppsala, Skara och Kalmar stift skulder till riksgäldskontoret m. m.

Denna proposition bordlades på begäran.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 4,⁴⁸ e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då detta plenum enligt utfärdadt anslag komme att fortsättas.

In fidem
Herman Palmgren.